

LES ORDINACIONS DE LA BISBAL DE FALSET DE 1624 I 1695

Estudi i transcripció a cura de Carles Prats i Ferré

© Carles Prats i Ferré, 2001

Aprés lo departiment dels frares, l'abat demanà al monge per qual ocasió era tan alegre tots jorns.

-Sènher –dix lo monge-: tant és gran lo plaer que em ve de la ciència que apreng, per la qual filosofia m'és ocasió d'haver coneixença de Déu; e tant me tenc a gran benaurança con son en religió e son fuit al món, que nit e jorn son en alegrança e en plaer, e majorment con ma ciència me faça tant menysprear lo món e vanaglòria, e faça amar humilitat e Déu.

Ramon Llull, *Llibre d'Evast e Blanquerna*
Llibre II. De religió
LVII, De vanaglòria

CAPÍTOL DE GRÀCIES

En primer lloc volem expressar el nostre agraïment al senyor Josep Ardèvol Masip, de la Bisbal de Falset, que molt amablement va posar a la nostra disposició el manuscrit de les ordinacions de la Bisbal que conserva amb tota cura al seu arxiu.

També volem mostrar la nostra gratitud al senyor Francesc Masip, que ens va informar de l'existència del manuscrit, i al senyor Lluís Masip, alcalde de la Bisbal, que ens va posar en contacte amb el senyor Ardèvol.

Sense la seva col·laboració, aquest estudi no hagués estat possible.

1. LA BISBAL DINTRE DE LA BARONIA DE CABASSERS

La Baronia de Cabassers té el seu origen a la Reconquesta cristiana de les terres del sud de Catalunya, que hom anomena Catalunya Nova. Ramon Berenguer IV, comte de Barcelona i més tard rei d'Aragó per aliança matrimonial amb la filla del rei aragonès Ramir II, ja feia temps que envejava Tortosa i la volia incloure en els seus dominis. Els avantpassats del comte-rei ja havien intentat conquerir la ciutat musulmana per a la Cristiandat, i abans d'ells també ho provaren els francs d'Aquitània i Septimània en dates tan primerenques com 809, 810 i 811. Aquests anys els francs dirigiren una sèrie d'atacs contra Tortosa sense poder-hi gran cosa. L'únic èxit més o menys notable que obtingueren fou el 811, quan els atacants, comandats per Lluís el Bondadós, van aconseguir que la ciutat de Tortosa els fos tributària. Però res més¹.

Així doncs, la idea d'expulsar els infidels de Tortosa no era nova, i en temps de Ramon Berenguer IV la cojuntura interna d'al-Andalus, com s'anomenava el territori peninsular ocupat pels musulmans, fins i tot hi afavoria. En aquells moments, al-Andalus era un territori inclòs a l'imperi Almoràvid, que dominava tot el nord oest d'Àfrica. Els almoràvits constituïen un moviment religiós dintre de l'Islam, rigorós observador dels principis d'aquesta religió, que havien acudit a la península a ajudar els regnes taifa, atacats pels cristians. D'aquesta ajuda se'n derivà una annexió, i a partir del 1090 al-Andalus es va convertir en una província almoràvid. Cap al 1121 va sorgir un nou moviment religiós al Magrib: els Almohades, que defensaven la unitat de Déu, a qui consideraven indivisible, il·limitat i indefinible. Aquesta nova facció es va enfrontar als almoràvits i els va anar arrebatant el poder, fins que aquests últims van quedar aïllats a la península ibèrica². Amb un estat de guerra interna que dividia els musulmans i la decadència dels almoràvits a la península els regnes cristians del nord podien fer grans progressos militars.

Ramon Berenguer IV va establir pactes amb la República de Gènova, amb les ordes militars dels hospitalers i els templers i altres nobles catalans. D'aquesta manera l'estiu del 1148 es reuní una poderosa host, que va assetjar i conquerir Tortosa. La ciutat va caure a les darreries de desembre del 1148³. L'ajuda genovesa va ser molt nombrosa, fins al punt

---

¹ ROVIRA I VIRGILI, Antoni: *Història Nacional de Catalunya*, vol. IV, pàgs. 95 i 96.

² CHEJNE, ANWAR G.: *Historia de España musulmana*, pàgs. 69-85.

³ ROVIRA I VIRGILI, Antoni: *Op. Cit.*, vol. IV, pàgs. 97-99.

que anys després de la conquesta encara trobem referència en els documents a noms marcadament italians⁴.

Amb aquest exèrcit expedicionari hi anaven els croats d'Esteve de Flabemont, abat del monestir de l'orde dels premonstratesos de Santa Maria de Flabemont, a prop de Toul, a la regió francesa de Lorena. El mateix any de la presa de Tortosa, el 1148, el papa Eugeni III havia convocat a Reims un concili que tenia entre els seus objectius el de promoure l'ajuda als regnes cristians que lluitaven contra l'Islam, especialment a la península ibèrica. I un dels resultats fou aquesta expedició d'Esteve, que aplegà certa quantitat de gent disposada a anar a combatre els mahometans, uns per convicció religiosa, uns per aventura i encara uns altres a canvi d'un sou o per la gola del botí⁵. Un cop conquerida la ciutat de Tortosa es va fer el repartiment de la terra entre els qui havien participat a la conquesta de conformitat amb els pactes prèviament establerts, però els premostratesos, amb l'abat Esteve al capdavant, de moment en van quedar exclosos. No va ser fins que Ramon Berenguer IV estava assetjant Lleida, l'abril del 1149, que va assignar unes terres als premostratesos en reconeixement de la seva ajuda militar: el 25 d'abril del 1149 atorgava un document pel qual "dono i ofereixo a Déu, i a la santa religió, i a l'orde de Premontre, i al seu cenobi de Santa Maria de Flabemont, i al seu mateix abat el venerable Esteve, i als germans que allí serveixen Déu, presents i futurs, el lloc que abans s'anomenava Avincabacer, i que per mandat i consentiment del senyor Ramon Berenguer, comte de Barcelona, príncep del regne d'Aragó i gloriosament victoriós a Espanya, denominem Vallclara. El donem amb tots els termes, possessions i terres circumdants que pertanyen a l'esmentat lloc".⁶

Tanmateix, la data del document, signat, segons consta a l'original, "estant ... el senyor comte Ramon en el Puig de Gardeny amb el seu exèrcit assetjant la ciutat de Lleida..."⁷

---

⁴ El 1172 un tal Gilibert Anglès va atorgar testament pel qual feia diverses donacions al monestir de Santes Creus i al bisbe de Tortosa, entre d'altres. Una de les deixes de Gilibert fou per a l'església de Cabassers, amb aquesta intenció: "concedo domui ecclesie Beate Marie de Avincabacer pro Gilleoto et pro hoc quod ibi debebat et pro anima mea XL morabatinos" (concedeixo a la casa de l'església de Santa Maria d'Avincabacer per a Gilleoto i per allò que ell hi devia i per a la meva ànima, quaranta Morabatins). *El "Llibre Blanch" de Santes Creus*, ed. a càrrec de Federico Udina Martorell, pàgs. 156-159.

⁵ BIETE FARRÉ, Vicenç: *Cabacés, un poble al peu de Montsant*, pàgs. 119 i 120.

⁶ "...dono et offero Domino Deo, et sanctae religioni, et ordini de praemonstratenses, et ipsi cenobio Sanctae Mariae Flaboni Montis, atque ipsius abbati venerabili Stephano, fratribusque ibidem Deo servientibus, praesentibus et futuris, locum ipsum qui antea dicebatur Avincabacer, quem modum iussu et consensu Domini Raymundi Berengarii, comitis Barchinona, reginque princeps Aragonensis, et gloriosissimi victoris Hispaniae, Vallemclaram vocamus, cum omni termino, honore, et circuitu eidem loco pertinentibus." Arxiu Capítular de Tortosa. Cartulari núm. 5, folis VII i VIIv.

⁷ Vid. nota anterior.

sembla massa prematura per a l'ocupació d'Avincabacer (l'actual Cabassers) pels premonstratesos. El territori d'entre Lleida i Tortosa encara no havia estat ocupat, i es perseguia la conquesta de Lleida precisament per crear una tenalla que en permetés la captura. Entremig encara hi havia dos bastions musulmans, Siurana i Miravet, i aquest últim caigué el 1153⁸. És per això que es fa difícil pensar que en ple setge de Lleida, que va acabar el 24 d'octubre del 1149 amb la presa de la ciutat⁹, el comte Ramon Berenguer IV distraigués forces per ocupar el que avui en dia és el nord oest de la comarca del Priorat i, en opinió de l'historiador Vicenç Biete aquesta zona no deuria ser conquerida abans de finals de 1149, força mesos després de la firma del document de cessió¹⁰.

Sigui com sigui, el cas és que els monjos de l'abat Esteve ja tenien un territori assignat perquè hi poguessin fundar una església, una abadia i un oratori, segons especifica el document de donació. El proper cop que tornem a tenir notícia d'aquest monestir fundat a Cabassers, al que anomenaren Santa Maria de Vallclara, és el 1158. I el que ens expliquen els pergamins és que el lloc no devia valdre gran cosa, ja que el capítol del monestir, reunit, va acordar deixar aquella fundació i tornar-se'n per on havien vingut, i donar els edificis que havien construït, el poble d'Avincabacer i el seu terme a l'església de Tortosa¹¹.

A partir d'aquest moment el bisbe de Tortosa ja quedarà definitivament vinculat als destins dels territoris que esdevindran la Baronia de Cabassers.

El bisbe amplià el senyoriu de Cabassers amb altres donacions territorials que rebé: la muntanya del Montalt (1163), Cavaloca (1167) i la serra de Gibolhoder (1169), l'actual serra de la Figuera, i l'última notícia que tenim d'una adquisició territorial és la incorporació de Margalef al senyoriu, el 1200. D'ara ençà, junt amb aquesta última incorporació, quedava constituït el títol de Baró de Cabassers¹².

De tots aquests territoris que ampliaren el senyoriu del bisbe de Tortosa només dos ja eren nuclis habitats en el moment de la donació o s'habitaren acte seguit: la Figuera¹³

---

⁸ BLADÉ I DESUMVILA, Artur: *El castell de Miravet*, pàgs. 22-26.

⁹ ROVIRA I VIRGILI, A.: Op. cit., volum IV, pàg. 105 .

¹⁰ Carta de Vicenç Biete a l'autor, 10/12/1995.

¹¹ BIETE FARRÉ, Vicenç: *Cabacés, documents i escrits*, pàgs. 13-20

¹² BIETE FARRÉ, Vicenç: *Cabacés, un poble...*, pàgs. 123-129.

¹³ Per ser precisos, hem de dir que la Figuera, en el moment de passar a mans del Bisbe de Tortosa (1168), només apareix en els documents com una muntanya, no com una població: "illum montem qui vocatur Gibolhoder cum terminis subscriptis, qui mons est situs in termino de Carisia" (VIRGILI, Antoni: *Diplomatari de la catedral de Tortosa (1062-1193)*, pàgs. 240 i 241. Tanmateix, el 1182 ja tenim la primera notícia d'habitació del lloc: "... donamus vobis Raimundo de Siurana et vobis Petro de Sancto Genesisio et

(Gibolhoder) i Margalef. El Montalt i Cavaloca només eren serres i boscos, avui convertits en terres de conreu pels habitants de Cabassers i encara conegudes les partides pel mateix nom que al segle XII. Però ens falta alguna cosa. La documentació posterior, del segle XV endavant, confirma que la Baronia de Cabassers també integrava, a més de la Figuera i Margalef: la Bisbal, el Lloar i la Vilella Baixa¹⁴. Què passa, doncs, amb aquests llocs? Per què no apareixen en cap document de donació?

Per explicar-ho caldrà que ens centrem en l'exemple més ben conegut i contingut fins ara en els documents: la Figuera i el Lloar.

La Figuera, després de donada al bisbe de Tortosa, va rebre la seva carta de població, el 1182, fins i tot abans que Cabassers, que la va rebre el 1185. El document dóna els límits del lloc: "sicut terminatur ab oriente in rivo qui dicitur Olis de Molins qui coniungitur cum rivo de Siurana; a meridie in terminis de Bas, ab occiduo in terminis de Azco; de circo vero in honore de Avincabacer"¹⁵. En canvi, anys més tard trobem que es parla dels "masos del Lloar"¹⁶. Aquest lloc no tenia ni batlle, ni jurats, ni consell, només un síndic que el representava davant el batlle i el consell de la Figuera, terme dintre del qual quedava inclòs¹⁷. No va ser fins el 1808 que no es va segregar del terme de la Figuera en virtut d'una sentència de la Reial Audiència que li concedia Justícia pròpia i privativa composta d'un batlle i dos regidors¹⁸.

El cas de la Bisbal podria ser similar. Si bé no tenim documentat el moment precís de la seva segregació, no hi ha cap mena de dubte que aquesta va ser molt anterior a la del Lloar, ja que una carta del 1545¹⁹ (apèndix 1) i una sentència del 1655²⁰ (apèndix 2) ens parlen de la universitat de la Bisbal, i les mateixes ordinacions municipals objecte d'aquest estudi

---

Guillelmo de Zaplana atque Arnaldo Zaplana vetrisque successoribus in perpetuum, illam nostram populationem quam habemus in termino de Kartxia que vocatur Gibalhoder" (VIRGILI, Antoni: *Diplomatari...* pàgs. 435 i 436.

¹⁴ Fons de la Baronia de Cabassers, dintre de l'Arxiu Parroquial de Cabassers. A partir del segle XV ja es troben referenciats la Bisbal, el Lloar i la Vilella Baixa com a nuclis habitats. No oferim referències completes dels documents en qüestió perquè aquest arxiu es troba en procés de catalogació i part del material que conté encara no té número de signatura definitiu, entre ell el fons de la Baronia.

¹⁵ VIRGILI, Antoni: *Diplomatari...*, pàgs. 435 i 436.

¹⁶ Per exemple, en trobem referències a les *Ordinacions Municipals de la Figuera*, del 1615, ordinació núm. 124, conservades a l'Arxiu Municipal de la Figuera.

¹⁷ Arxiu Parroquial de Cabassers, Fons de la Baronia, doc. núm. 11 (signatura provisional).

¹⁸ SABATÉ I ALENTORN, Jaume: *Recull històric del Lloar i el seu entorn*, pàgs. 66 i 67.

¹⁹ Arxiu Històric de Tarragona, sig. 358. COMPANYYS I FARRERONS, Isabel, i PIQUÉ I PARDO, Jordi: *Catàleg de les cartes reials i dels lloctinents generals (1321-1734)*, pàgs. 110 i 111.

²⁰ Arxiu Parroquial de Cabassers, Fons de la Baronia, doc. núm. 12 (signatura provisional).

daten del 1624. Ara bé, si la Bisbal ja hagués existit al segle XII, en el moment de ser donat el seu territori al bisbe de Tortosa, la documentació en diria alguna cosa. La carta de població de Cabassers (1185), per contra, estableix que "us donem, atorguem i concedim a vosaltres, habitants de Cabassers, i a la vostra descendència, en qualitat de franquícia i a perpetuïtat, el lloc de la nostra propietat anomenat Cabassers, juntament amb tots els seus termes, drets i pertinences"²¹. Molt probablement el territori de la Bisbal fos part del terme de Cabassers, que en un moment indeterminat es va segregar i va constituir la seva pròpia universitat o administració local, integrada dintre de la Baronia de Cabassers. De fet, el seu propi nom, la Bisbal, ja ens pot indicar, ni que sigui lleugerament, el seu origen: fa suposar que sigui un establiment agrícola impulsat pel bisbe. Si considerem que el bisbe de Tortosa adquireix el senyoriu de Cabassers a partir del 1158, i el domini no es consolida fins a l'última donació territorial, la de Margalef, el 1200, sembla difícil que la Bisbal existís abans del domini del bisbe de Tortosa, de qui probablement pren el nom el municipi.

Amb la Vilella Baixa hauria pogut succeir un cas similar.

---

²¹ "...damus et laudamus atque concedimus vobis populatoribus de Cabacer et posteritati vestre, illum nostrum locum quod dicitur Cabacer, ad franchitatem, cum omnibus terminis et directis et pertinentiis suis in perpetuum." Arxiu Capitular de Tortosa, Cartulari núm. 8, foli 124.

2. DADES DEMOGRÀFIQUES

Les primeres dades demogràfiques que tenim sobre la Bisbal es remunten al fogatge del 1378. El fogatge no era un cens, sinó un document fiscal, confeccionat per al control del cobrament dels impostos. És per això que les dades que ens aporten no són fidedignes, ja que, com el mateix nom indica, només es computen els focs o cases habitades del lloc al que es refereix i en alguns casos, com a molt, només ens fa saber el nom de cada cap de casa. De totes formes es pot fer un còmput aproximat de la població que tenia el lloc. S'acostuma a multiplicar el nombre de focs llistats per 5, mitjana aproximada d'habitants que podria tenir cada casa. No cal dir que el resultat només és orientatiu.

El 1378 trobem que es compten vuit focs a la Bisbal, és a dir, el poble podria tenir al voltant de 35 habitants²². Per a la resta de la Baronia el mateix document especifica 50 focs a Cabassers, 12 a la Figuera, 10 a Margalef i 6 a la Vilella Baixa.

El següent fogatge no es va fer fins el 1497, més de cent anys després d'haver-se confegit l'anterior. Ara el document ens informa que la Bisbal tenia 16 focs (uns 80 habitants) i, a més, ens diu els noms dels caps de casa:

Mossèn Martí Johan Laurador, vicari

Guillem Rebull

Anthoni Borrell

Berenguer Macip

Johan Miró

Guillem Martorell

Guillem Martorell

Berenguer Alentorn

Pere Galceran

Pere Macip

Jacme Roer

Pere Guasch

Pere Alentorn

---

²² BIETE FARRÉ, Vicenç: *Cabacés, un poble...*, pàgs. 209 i 210.

Pere Miró
Bernat Roer
Pere Roer²³

Al fogatge següent, del 1515, el municipi registra 15 focs (que faria uns 75 habitants). El document no especifica els noms dels caps de casa²⁴.

No trobem un altre fogatge fins el 1553, i registra 14 focs a la Bisbal (70 habitants aproximadament): 13 cases de laics i una casa del capellà²⁵. Aquest sí que, un altre cop, ens diu qui vivia a la Bisbal en aquell moment. El document especifica:

A 19 de julioll 1553 en dit monestir de Scaladey Joan Roser, síndich del loch de la Bisball denuncia los focs de dit loch com se segueix com apar cartes 40:

La Bisball

Mossèn Joan Tarragó, vicari
Joan Roser
Joan Roser, pagès
Pere Arnau Miró
Pere Guasch
Joan Reull
Pere Alentorn
Guillem Martorell
Joan Macip
Berenguer Macip major
La viuda Vendrella
Miquel Reull
Pere Miró
Berenguer Macip menor

---

²³ IGLÉSIES, Josep: *El fogatge de 1497*, volum I, pàgs. 63 i 307.

²⁴ IGLÉSIES, Josep (pòstum): "El fogatge de 1515", dintre del *Bulletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, pàgs. 23-85.

²⁵ IGLÉSIES, Josep: *El fogatge de 1553. Estudi i transcripció*, volum I, pàg. 220, i vol. II pàg. 208.

Fins al segle XVIII no disposem de noves dades referents a la població: el 1708, en plena guerra de Successió, un nou recompte de cases dels llocs, viles i ciutats de Catalunya ens diu que la Bisbal en tenia 9, que farien uns 45 habitants²⁶. Oferim el nombre de cases llistades als altres llocs de la Baronia de Cabassers, segons el mateix document, perquè el lector es pugui fer una idea del lloc que ocupava la Bisbal en el seu context: Cabassers, 69 cases; la Figuera, 26 cases; Margalef, 7 cases; la Vilella Baixa, 16 cases.

En aquest segle, el XVIII, els recomptes se succeeixen i la seva informació en cobreix el primer quart. Així, trobem aquesta descripció de la Bisbal del 1716:

Té de llargària un quart i mitg, de ampla 2 quarts, y de rodaria dos horas: afronta a llevant ab Margalef, a mitgdia ab Cabassés, a ponent ab Cabassés y Palma, y a tremontana ab Palma y las Aubagas: té 11 casas y 50 personas²⁷.

Un any després, el 1717, un altre recompte, ara de caps de casa²⁸, ens diu:

	Hombres	Cavalleros	Pobres	Total
La Virbal	12	0	0	12

I encara el 1719 hem de trobar aquesta informació:

La Bisbal.

Es lugar, las jurisdicciones son del Obispo de Tortosa, tiene 11 casas separadas, con 51 habitantes. Su situación es malísimo terreno, linda por levante con Ulldemolins, Margalef y Cabassés, a

²⁶ *Descripción y Planta del Principado de Cataluña*, a IGLÉSIES, Josep: *Estadístiques de població de Catalunya el primer vicenni del segle XVIII*, volum I, pàg. 78.

²⁷ *Catalunya numerada en sos termes, en sas casas y personas*, a IGLÉSIES, Josep: *Estadístiques de població...*, volum I, pàg. 297.

²⁸ *Relación de las Personas que componen las Ciudades, Villas y Lugares del Principado de Cathaluña con distinción de Beguerías*, a IGLÉSIES, Josep: *Estadístiques de població...*, volum I, pàg. 523.

mediodía con Cabassés, a poniente con la Torre del Español, y a Tramontana con la Palma, corregimiento de Lérida²⁹.

El primer cens en el sentit estricto de la paraula no el trobem fins el 1787, quan el comte de Floridablanca va ordenar-ne la confecció. Aquest cop la informació que ens dona el document és molt més detallada, i es censa la població per franjes d'edat diferenciades entre homes, dones, solters, casats i vidus³⁰:

	SOL	TEROS	CASA	DOS	VIU	DOS	TOTAL
	Varones	Hembras	Varones	Hembras	Varones	Hembras	
Hasta 7 años	36	30	-	-	-	-	66
De 7 a 16	20	17	-	-	-	-	37
De 16 a 25	15	11	1	2	-	-	29
De 25 a 40	11	2	15	22	-	2	52
De 40 a 50	2	-	9	8	-	1	20
De 50 arriba	-	-	13	6	5	5	29
Total	84	60	38	38	5	8	233

Total de estados: 144

Total general: 233

Tenientes de Cura: 1

Labradores: 191

De moment, i pel que ara ens interessa, ens podem quedar en aquesta data del cens del comte de Floridablanca, car amb ella queda cobert més que de sobres el període que estudiem en aquest treball.

Amb tot això, podem establir el següent quadre evolutiu:

²⁹ *Noticia del Principado de Cataluña dividido en corregimientos con expresión de las Ciudades, Villas, Lugares y Quadras en sus confrontaciones y jurisdicciones y el número de casas y habitantes de ellas*, a IGLÉSIES, Josep: *Estadísticas de población...* volum II, pàg. 672.

³⁰ IGLÉSIES, Josep: *El cens del comte de Floridablanca, 1787*, volum I, pàg. 548.

ANY	FOCS O CASES	HABITANTS
1378	8	35***
1497	16	80***
1515	15	75***
1553	14	70***
1708	9*	45***
1716	11*	50
1717	12**	60***
1787	-	233

*cases

**caps de casa

***número hipotètic d'habitants

Les dades demogràfiques són un reflex de l'auge o la crisi que viu el lloc que les proporciona. Si considerem que el 1378 la Bisbal ja apareix en un fogatge, pot ser indicatiu que per aquelles dates ja tenia universitat pròpia. Hem de tenir en compte que el Lloar, que formava part del terme de la Figuera, no apareix fins al fogatge següent del 1496³¹, i abans, si aquell assentament ja existia, el recompte dels seus habitants devia quedar inclòs amb els de la Figuera. Cal que afegim aquestes dades al que dèiem a l'apartat anterior en parlar del possible origen de la Bisbal.

---

³¹ El fogatge del 1496, en oferir les xifres del Lloar, encara ens diu "Los masos del Loar en los quals no ha balle ni jurats"(IGLÉSIES, Josep: *El fogatge de 1497*, vol. I, pàg. 308). Si la Bisbal hagués estat en la mateixa situació s'hauria fet constar al llistat, per la qual cosa és raonable pensar que com a mínim el 1497, i amb probabilitat ja el 1378, el poble tenia universitat pròpia.

3. ELS ÒRGANS DE GOVERN MUNICIPAL DE LA BISBAL

La font més important per a l'estudi de l'evolució municipal dels pobles que integraven la Baronia de Cabassers és el Fons documental de la Baronia, que es troba a l'Arxiu Parroquial de Cabassers. Actualment estem catalogant aquest arxiu, i cada lligall que obrim aporta nova documentació. Segurament, a mesura com avancin els treballs de catalogació i es vagin coneguent els documents, hi haurà noves informacions que potser ens permetin establir definitivament l'origen de la Bisbal. De moment, però, ens haurem d'aconformar amb les referències més antigues que hem obtingut fins al moment sobre les institucions de govern local de la Bisbal.

Sabem que el 1555 la vila comptava amb un batlle, anomenat Pere Miró, assistit per dos jurats, Pere Alentorn i Joan Rebull. A més, la Bisbal també tenia un Consell General, integrat per set homes: Berenguer Masip major de dies, Berenguer Masip menor de dies, Guillem Martorel, Joan Roger, Pere Arnau Miró, Miquel Rebull i Pere Guasch³². El poble també podia nomenar prohoms³³ (vegeu l'apèndix 3) i hi havia un mostassaf³⁴.

El batlle representava el baró, és a dir, el bisbe de Tortosa, i administrava els béns i les rendes que aquest tenia al poble. Més endavant, quan les jurisdiccions es van patrimonialitzar, la figura del batlle també s'ocupà d'aquest exercici en nom del senyor i esdevingué, a més, oficial de justícia³⁵. En el cas de la Baronia, s'escollia un batlle general d'entre els batlles de les universitats que comprenia perquè exercís de jutge local ordinari. Fins ara tenim documentat el càrrec en mans del batlle de Cabassers³⁶, la Figuera³⁷ i Margalef³⁸, però no hi ha res que impedeixi pensar que aquesta responsabilitat també podia recaure en els batlles de la Bisbal i la Vilella Baixa. El càrrec de batlle general durava tres anys³⁹, després dels quals la persona que l'havia exercit se sotmetia a un judici de taula que durava tres dies perquè el poble pogués exposar les queixes que es tenien d'ell. Si no hi havia cap reclamació, els tres ciutadans elegits directament pel baró per constituir el judici

---

³² Arxiu Parroquial de Cabassers, Fons notarial de la parròquia, signatura provisional: B, annex 8a.

³³ Arxiu Parroquial de Cabassers, Fons notarial de la parròquia, sense signatura.

³⁴ Capítol XLIV de les ordinacions de 1624.

³⁵ FERRO, Víctor: *El dret públic català. Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, pàgs. 123 i 124.

³⁶ Arxiu Parroquial de Cabassers, Fons notarial de la parròquia, signatura provisional: A, foli 38.

³⁷ Arxiu Parroquial de Cabassers, Fons de la Baronia, signatura provisional: 10.

³⁸ Arxiu Parroquial de Cabassers, Fons notarial de la parròquia, signatura provisional: B, Annex 12b.

de taula absolien el batlle "per ara y a tot tems totes injúries, agravis aurà fets a totes y quals[e]vol persones en tot dit trènit"⁴⁰. El baró nomenava directament els batlles de les universitats de la baronia⁴¹, i d'entre aquests escollia el qui hauria de ser el batlle general⁴², càrrec jeràrquicament superior al de batlle local i equivalent a representant del baró.

El Consell General era l'òrgan bàsic de la universitat, d'on derivaven les atribucions de tots els altres òrgans de l'administració local. Originàriament era integrat per tots els caps de casa de la població, però acabà constituint-se per un nombre fix de consellers⁴³ renovats anualment⁴⁴. Les decisions se sotmetien a votació⁴⁵ i es prenia mesures per evitar la prevaricació o l'abús d'autoritat dels consellers⁴⁶. Els consellers tenien l'obligació d'acusar els infractors de les ordinacions municipals⁴⁷, i el consell tenia estipulada una sessió d'auditoria que obligava tots els altres oficials municipals a rendir comptes⁴⁸. Si considerem que tant els càrrecs de conseller com de jurat eren anuals, també és lògic pensar que aquestes auditories se celebraven, com a mínim, un cop l'any. El Consell General tenia capacitat legislativa, i va ser ell qui va promulgar les ordinacions de 1695⁴⁹.

Aquest consell podia nomenar prohoms, homes d'una probitud reconeguda dintre de la comunitat. Tot i que habitualment els prohoms constituïen un consell reduït, permanent, a diferència del General⁵⁰, en el cas de la Baronia de Cabassers, i per extensió, de la Bisbal, no trobem referències a aquest consell reduït integrat per prohoms i sí, en canvi, que els

---

³⁹ Arxiu Parroquial de Cabassers, Fons de la Baronia, signatura provisional: 45.

⁴⁰ Arxiu Parroquial de Cabassers, Fons de la Baronia, signatura provisional: 45.

⁴¹ Vegeu l'apèndix 4.

⁴² BIETE FARRÉ, Vicenç: *Cabacés, un poble...*, pàg. 131.

⁴³ FERRO, Víctor: *Op. cit.*, pàgs. 157-159.

⁴⁴ En el cas de Cabassers, els membres del Consell General es renovaven per meitats cada any. Així, veiem que dels consellers de 1556, que foren Gabriel Miró, Pere Solanelles, Antoni Roer, Joan Masip de l'Església, Miquel Bertolomeu, Joan Guiamet, Mateu Tamarit, Fèlix Homdedéu, Pere Val, Joan Veyà, Miquel Vinyes i Joan Masip de la Plaça, l'any següent només set d'ells continuaren en el càrrec (Arxiu Parroquial de Cabassers, Fons notarial de la parròquia, signatures provisionals: B, pàg. 138 i B, pàg. 169). Amb tota seguretat la renovació del Consell de la Bisbal es feia de la mateixa manera.

⁴⁵ Ordinacions del 1624, capítol LXIII.

⁴⁶ Per exemple, el capítol XLII de les ordinacions del 1624 estableix una restricció jurídica als consellers: ordena que cap conseller, essent pastor, no pugui acusar a altres pastors d'haver provocat danys amb els seus ramats. Així mateix, el capítol LXIII de les mateixes ordinacions exclou de la votació els consellers que tinguin interès en aconseguir "algun arrendament de qualsevulla cosa" que faci la vila.

⁴⁷ Ordinacions del 1624, capítol LXII.

⁴⁸ Ordinacions del 1624, capítol LXXIII.

⁴⁹ Ordinacions del 1695, paràgraf introductori.

⁵⁰ SERRANO DAURA, Josep: *La Torre de l'Espanyol (Ribera d'Ebre). Història, règim senyorial i aspectes del seu antic dret local, en particular les Costums, del 1517*, pàgs. 110 i 111.

veiem actuant com a perits judicials a la Cort del Batlle General⁵¹ i a la del batlle local de la Bisbal, nomenats directament pel batlle⁵².

Els administradors de la universitat eren els jurats. Com hem vist més amunt a la Bisbal eren en nombre de dos, però algun any també en trobem referenciat només un⁵³. Aquest càrrec era anual⁵⁴ i s'elegia per insaculació, és a dir, s'introduïen en un sac les paperetes amb el nom dels candidats per treure-les després a sorts⁵⁵. Prestaven jurament, segurament en mans del batlle local o del general i davant del consell general, d'observar i fer que s'observessin les ordinacions de la universitat, i eren els encarregats d'executar les multes imposades als infractors d'aquestes ordinacions⁵⁶. També podien nomenar gent per exercir "ofisi de vila" i ells mateixos estaven obligats a rendir comptes al Consell de les activitats dutes a terme en nom de la universitat⁵⁷. Una de les seves atribucions destaca per curiosa: cada any havien d'elegir un home i prendre-li jurament perquè executés la multa imposada als qui jueassin en nom de Déu⁵⁸. Ells van ser els qui van redactar les ordinacions de 1624⁵⁹, i entre les seves tasques també hi havia la de custodiar "escriptures o llibres de la vila", que havien de presentar davant del Consell el dia d'audiència. Tanmateix, aquesta responsabilitat no era exclusivament seva, i els custodis també podien ser altres persones que no fossin els jurats⁶⁰. Després de la guerra de Successió el Decret de Nova Planta, de 16 de gener del 1716, abolia el dret públic i privat català i els suplantava pels de Castella.. Això trasbalsà les institucions públiques catalanes, des de la Reial Audiència de Barcelona fins al Consell General del municipi més petit. A resultes d'això els jurats passaren a dur el nom o títol de "regidors", com a Castella, i si la vila tenia 45 o més veïns li corresponien tres regidors⁶¹. Pel que sabem de la documentació, la Bisbal comptava amb dos regidors el 1738⁶², la qual cosa ens pot indicar el número d'habitants que tenia el poble. Amb el Decret

---

⁵¹ Arxiu Parroquial de Cabassers, Fons de la Baronia, signatura provisional: 17.

⁵² Ordinacions del 1624, capítol LV.

⁵³ Per exemple al 1556. Arxiu Parroquial de Cabassers, Fons notarial de la parròquia, signatura provisional: B, pàg. 152.

⁵⁴ Arxiu Parroquial de Cabassers, Fons notarial de la parròquia, signatues provisionals: B annex 8a; B, pàg. 152.

⁵⁵ FERRO, Víctor: *Op. cit.*, pàg. 159.

⁵⁶ Ordinacions del 1624, capítol XXXVII.

⁵⁷ Ordinacions del 1624, capítol XXXVI.

⁵⁸ Ordinacions del 1624, capítol LXVIII.

⁵⁹ Paràgraf inicial de les ordinacions de 1624.

⁶⁰ Ordinacions del 1624, capítol LXXIII.

⁶¹ SERRANO DAURA, Josep: *Op. cit.*, pàg. 121.

⁶² Vegeu el paràgraf 5 de l'annex al llibre de les ordinacions, que transcrivim al final.

de Nova Planta també desaparegueren els Consells Generals. Així, les universitats hagueren de veure com l'Audiència nomenava anualment el seu ajuntament en substitució del consell⁶³.

Finalment, també trobem referenciats els mostassafs, oficials encarregats generalment de vigilar i contrastar els pesos i mesures de la vila, sancionar els infractors, comprovar la bona qualitat dels queviures i els seus preus i vetllar per les obres fetes per particulars a les seves cases⁶⁴.

---

⁶³ ESCARTIN, Eduard: "El Decret de Nova Planta", dintre de *Documents jurídics de la història de Catalunya*, pàg, 234.

⁶⁴ Ordinacions del 1624, capítol XLIV.

4. L'ANTIC DRET LOCAL DE LA BARONIA: EL MARC DE LES ORDINACIONS DE LA BISBAL

La primera font del dret local del senyoriu de Cabassers foren les cartes de població de la Figuera i Cabassers. Això és exponent d'una de les característiques més destacades del sistema jurídic medieval; el predomini dels drets d'àmbit local, formats i vinculats en un cercle urbà o d'abast territorial reduït. La finalitat principal de les cartes de població era afavorir la població col·lectiva o comunitària d'un terme d'àmbit local, amb un amplíssim ventall de possibilitats: un nou assentament per fundar o organitzar, l'impuls d'una població ja iniciada, el reajustament de la població existent, el manteniment o consolidació de la població, la prevenció d'un eventual despoblament d'una zona, els efectes d'una despoblació total o parcial anterior, etc. És evident que la concessió de les cartes de població a què fèiem referència en començar aquest apartat va estretament vinculada a la reconquesta i restauració cristiana d'un territori que abans havia estat de domini musulmà. Es tracta, doncs, més que d'un fenomen de població, de repoblació, que continuaria després de finalitzada la reconquesta del país⁶⁵.

-La carta de població de Cabassers (1185).

Aquest document s'inscriu en les cartes dels establiments agraris col·lectius, amb unes concessions de terra per al seu cultiu a un grup de persones perquè s'aprofitin uns paratges erms amb la intenció de consolidar una població estable⁶⁶. És per això que la carta, a més de les terres per al conreu, també atorga les no conreades, les muntanyes, els boscos, les aigües, les pastures, la caça i la pesca, a condició que els beneficiaris visquin i treballin al lloc. Però aquestes concessions van acompanyades d'unes retencions o reserves senyoriales: el bisbe es reserva delmes i primícies en una trentena part dels béns, el dret de la justícia, els drets del forn, d'un molí, d'un hort, d'una vinya, d'un farraginar i la tercera part dels beneficis del molí que vulguessin construir els habitants del lloc. La carta també mana als habitants de Cabassers que no institueixin ni proclamïn cap altre senyor al lloc que no sigui el bisbe de Tortosa o els seus successors. Finalment, el bisbe també es reté tot altre senyoriu segons el costum del castell de Móra⁶⁷.

⁶⁵ FONT RIUS, Josep Maria: *Cartas de población y franquicia de Cataluña*, vol. II, pàgs. 4-68.

⁶⁶ FONT RIUS, Josep Maria: *Cartas...*, pàgs. 184-186.

⁶⁷ VIRGILI, Antoni: *Diplomatari...*, pàgs. 471 i 472.

-La carta de població de la Figuera (1182).

A diferència de la carta anterior, la donació de la Figuera no es fa a un col·lectiu anònim, sinó a quatre homes, Ramon de Siurana, Pere de Santgenís i Guillem i Arnau de Saplana i als seus descendents, a canvi d'un cens reduït i recognoscitiu d'un morabatí lupí d'or. Essencialment aquest document és molt similar al que rebria Cabassers tres anys més tard, i també queda inclòs dintre de la fundació d'establiments agraris amb vincle senyorial⁶⁸. De la mateixa manera, els beneficiaris reben les cases, les terres cultes i ermes, els boscos, les muntanyes, la caça, la pesca, els prats, etc. I el bisbe es reserva, a semblança del que farà amb Cabassers, la fidelitat senyorial, el delme, la primícia, les justícies, els estacaments, els usatges i la potestat⁶⁹.

Aquests dos documents hagueren de regir la vida de l'incipient senyoriu de Cabassers des d'un bon principi del domini per part del bisbe de Tortosa. Tant l'un com l'altre tenen un caràcter econòmic i s'adrecen, principalment, a regular els tributs i els delmes dels vassalls, tot i que l'orde penal i processal no en són exclosos, ja que el bisbe es reserva en ambdós el dret de la justícia, i en el cas de la Figuera fins i tot les disposicions de lleis consuetudinàries conegudes com els usatges o les usances. Estableixen, a més dels deures dels vassalls, els seus drets. Més endavant, quan la Baronia de Cabassers ja està plenament constituïda, apareixerà un document adreçat exclusivament al dret penal i processal, que tractem en el següent apartat.

-Les *Usances i Costums* (1310).

Els usos i costums locals lligaven els barons enfront dels seus vassalls. El baró, abans de poder exigir el jurament de fidelitat dels seus súbdits, havia de jurar que observaria els privilegis, usos, costums i llibertats de la localitat. Aquests *usos i costums* eren una font popular d'elaboració del dret, i hom distingia l'*ús*, pràctica que encara no havia prescrit, del *costum* o llei establerta⁷⁰. Els de la Baronia de Cabassers van ser redactats per "los prohòmens de Cabacers y de tot lo terme", i aprovats el 21 de desembre del 1310 per

---

⁶⁸ FONT RIUS, Josep Maria: *Cartas...* pàgs. 197-199.

⁶⁹ VIRGILI, Antoni: *Diplomatari...*, pàgs. 435 i 436.

⁷⁰ FERRO, Víctor: *El dret públic català...*, pàgs. 147-148 i 310-312.

Bernat de Jardí, prior, amb consentiment del bisbe de Tortosa (apèndix 5). El document consta de 33 capítols que regulen les relacions entre súbdits i senyor i entre els mateixos súbdits, i en ell es fa distinció entre les pràctiques tradicionalment establertes a la població, és a dir, el *costum*, de les noves disposicions, tot fent començar la redacció de les primeres amb la fórmula *han usat et acostumat*⁷¹. Després de reconèixer la jurisdicció del bisbe i atorgar als prohoms la facultat d'entendre en els judicis primaris (juí de prohoms) amb les corresponents sentències, segueix una sèrie de disposicions per sancionar tota mena d'agressions físiques, la defensa de la propietat privada i també de la pública, i encara un seguit de normes de caire cívic i moral. L'única norma tributària que s'hi troba és referent a la Figuera que, segons sembla, tenia un tractament diferenciat pel que fa a la quantia en la prestació del lluïisme⁷².

Aquestes *Usances i costums* devien ser d'aplicació a tots els termes que configuraven la Baronia sense distincions⁷³, però això no implicava la invalidesa de les disposicions contingudes a les cartes de població. Aquest codi no les substituïa; simplement les complementava. Ara bé, el disposat en les cartes de població es deuria aplicar només als municipis que les havien rebudes originàriament, i no deurien afectar els nuclis de població sorgits amb posterioritat -la Bisbal, el Lloar i la Vilella Baixa- i tampoc als d'incorporació tardana -Margalef-. Pel que fa a la vigència de les primitives cartes de població, podem dir que encara al 1817 hi ha constància d'un trasllat per escrivà de la carta de Cabassers⁷⁴.

Cal distingir entre les usances i costums i els compendis d'ordinacions municipals, que no són documents del mateix caire. En el cas de la Baronia de Cabassers, les *Usances i costums* recullen el codi legal que el bisbe de Tortosa, com a baró de Cabassers, tenia capacitat d'aplicar en execució del mixt imperi o jurisdicció civil que ostentava. El mer imperi o jurisdicció criminal pertanyia al comte de Prades, i eren els seus oficials qui

---

⁷¹ CARRERAS I CANDI, Francesc: "Ordinacions urbanes de bon govern a Catalunya (segles XIII a XVII)", dintre de *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, núm. 83, vol. 11, pàg. 295.

⁷² BIETE FARRÉ, Vicenç: *Cabacés, un poble...*, pàgs. 132 i 133.

⁷³ De fet, l'aplicació general d'aquestes *usances* a tota la Baronia queda ben palesa a l'encapçalament del propi document: "Aquesta és memòria que fan los prohoms de Cabacers et de tot lo terme...", entenent com a *tot lo terme* les altres universitats sobre les quals tenia jurisdicció el bisbe de Tortosa, baró de Cabassers. Aquesta accepció per a *terme* queda ben clara repassant els documents del Fons de la Baronia de Cabassers de l'Arxiu Parroquial d'aquesta població. També és significatiu a aquest respecte que el llibre d'ordinacions de la Figuera contingui un trasllat del 1615 d'aquestes *Usances i costums* del 1310; si la seva aplicació s'hagués reduït a la universitat de Cabassers, no tindria sentit que altres municipis tinguessin interès en posseir còpia d'aquest text legal.

⁷⁴ BIETE FARRÉ, Vicenç: *Cabacés, un poble...*, pàg. 126.

confegien el seu codi punitiu. En canvi, les ordinacions municipals regulen la vida diària de la població per a la qual han estat establertes i no castiguen cap feta que pugui ser considerada com un crim. Si se'ns permet l'anacronisme, podem dir que les ordinacions municipals castiguen "faltes" lleus o greus, però només faltes a la fi i al cap, no delictes. Per a aquests últims ja hi havia les *Usances i costums*.

Per remarcar encara més la diferència entre usances i ordinacions, hem de fer la següent observació: les multes que estableixen les *Usances i costums* les cobra íntegrament la senyoria o, en algun cas, el perjudicat per la infracció pot percebre part de l'import de la multa com a compensació. En canvi, les multes de les ordinacions de la Bisbal, tant les del 1624 com les del 1695, s'acostumen a dividir en tres parts: una per a la senyoria, una per al perjudicat i encara una tercera part pot anar a parar a les arques de la universitat o de l'església, depenent de quin tipus d'infracció s'hagi comès. I de vegades, a més de la multa, el malfactor ha de restituir el dany ocasionat i, si ha pres alguna cosa que no li pertanyia, la universitat se'n pot incautar. Així doncs, a les ordinacions és la universitat i no la senyoria qui imposa les multes, encara que després adjudiqui al baró part de l'import percebut; i a les *Usances i costums* les multes les estableix i cobra íntegrament el senyor.

-El delmari de la Baronia (1368).

El 1368 hi va haver un reordenament dels delmes que pagaven els pobles de la Baronia al bisbe de Tortosa com a senyor i baró d'aquestes terres. El delmari gravava els següents productes: safrà, cigrons, guixes, pèsols, llenties, garrofes, verema ja vermada, olives, faves, fesols, cebes, cols, alls, porros, cànem, lli, cogombres, bestiar, pollastres, porcells, vedells, mulats, blat, forment, sègol, avena, panís i mill. Aquest és un altre document d'aplicació general per a tota la Baronia (apèndix 6).

-Les ordinacions municipals.

Coneixem diversos compendis d'ordinacions municipals dintre de la Baronia: a la Bisbal, del 1624 i 1695; a la Figuera, del 1615; a Margalef; i les de Cabassers s'han perdut, però sabem de la seva existència gràcies a les de la Bisbal, que al seu encapçalament especifiquen: "tretes les més de les originals de Cabasés". El Lloar, tot i que no compta amb un codi propi, té disposicions específiques dintre de les ordinacions de la Figuera, i de

l'únic lloc d'on no tenim constància de l'existència d'una reglamentació així és de la Vilella Baixa, tot i que no podem afirmar que no n'hagi disposat mai ja que simplement només es podria donar el fet que el recull s'hagués perdut.

Mentre les *usances* es poden entendre com un petit codi legal, tal com comentàvem a l'apartat corresponent, les *ordinacions* formen part de la reglamentació menor del municipi, i aquesta circumstància les fa potser encara més interessants, ja que recullen aspectes de la vida local, menuts i quotidians, que escapen a la redacció més solemne i rellevant de les *usances*⁷⁵.

---

⁷⁵ FONT RIUS, Josep Maria: "Ordinacions locals en terres del Baix Llobregat i Penedès", dintre de *Estudios históricos y documentos de los archivos de protocolos*, vol. V, Barcelona 1977, pàg. 76.

5. EL CONTINGUT NORMATIU DE LES ORDINACIONS DE LA BISBAL

Les ordinacions regulen al detall tots els aspectes de la vida local i presenten la normativa en paràgrafs o capítols, dedicat cada un d'ells a una matèria diferent. Aquests paràgrafs no es troben agrupats per temes, sino que no segueixen cap ordre i es presenten espontàniament. El primer d'ells expressa l'aprovació de les ordinacions que el segueixen per part de les autoritats locals: els jurats i el consell general. I a partir d'aquí es desenvolupa tot el cos normatiu, compost de 80 paràgrafs per a les ordinacions del 1624 i 25 per a les del 1695. A continuació presentem els temes sobre els que legislen les ordinacions organitzats per grans blocs:

Protecció de la propietat privada:

Es penalitzen els lladres de gossos (1624, II), els qui facin forats a les parets per robar a l'interior dels edificis (1624, IV), el dany causat pel bestiar o aviram als conreus (1624, V, VI, X, XX, XXII, XXVII, XLIX, L, LI, LVII, LX, LXI, 1695, IV, X, XI, XV, XXV), els qui robin fruita, aglans i hortalisses (1624, VII, VIII, XLVII, 1695 XII, XIII), els qui agafin llenya d'un bosc cremat sense permís de l'amo o llenya ja tallada que estigui en una heretat que no sigui seva (1624, XVIII, 1695, XXII; 1624, LIII), els qui girin les aigües plujals cap a la finca d'altri (1624, XXIV); els qui girin l'arada en vinyes dels veïns mentre llauren (1624, XXV); els qui tallin heura en propietats alienes (1624, XXVIII), el mal que facin els gossos dintre de les cases i, alhora, també es puniex que el propietari de la casa mati el gos que li ha fet mal (1624, XXXII), els qui entrin en hort clos (1624, XXXVIII), els qui tallin arbres en finques d'altres (1624, LII, LIV), els qui s'emportin la cacera o els paranyes de la terra d'altres (1624, LIX), els qui robin palla o encetin un paller (1695, I, II) i els qui vagin a buscar caragols en horts aliens (1624, LXXX, 1695 IX) o facin caure parets per agafar-los (1695 IX); finalment, també es prohibeix que els barraquers cremin les barraques al final de la temporada de cacera per evitar l'incendi dels boscos (1695, XXIII).

També es penalitzen col·lectivament els ramaders, com a responsables subsidiaris, pels danys causats en camps pel bestiar si no es pot identificar el causant de la destrucció (1624, XIV i 1695, XIX). En aquest cas, hauran de pagar el mal fet entre tots.

Hi ha, però, una excepció a aquesta protecció exhaustiva de la propietat privada: es permet el pas al dret –s’entén per les finques- per transportar garbes, verema i fusta, sempre i quan es restitueixi el mal que això pugui causar (1624, XXVII).

Protecció de la propietat del comú:

S’especifica que els camins podran passar per les finques d’on no hi hagi escriptures o testimonis que indiquin el contrari (1624, I), hi ha multa per als qui canviïn el traçat d’un camí sense llicència (1624, IX, 1695, XIV), s’ordena als propietaris de les finques per les quals passi un camí que s’ocupin del seu manteniment (1624, XXXIX), es prohibeix embardissar o envair un camí més antic de sis anys (1624, XL), s’especifica que la vila podrà llogar un home a costes de qui es negui a fer “jornals de vila”, és a dir, treballs de servei a la comunitat (1624, XLV), la neteja de la sèquia de la vila també està regulada (1624, LXIX, LXXVII), s’autoritza que els caps de casa puguin matar les gallines que entrin al sembrat de les terres del comú –això sí, després hauran de tornar les gallines mortes al seu legítim propietari- (1624, LXXII); es castiga l’entrada de ramats a la devesa (1624, LXXII); la vila disposa quan comença la devesa (1624, LXXVI) i es multa a qui faci camí pel comú o qui hi faci mal (1624, LXXIX).

Disposicions econòmiques:

Es multa a qui talli verga al riu per fer paneres si no ven aquestes a la vila (1624, III); es prohibeix instituir en procurador algú de fora de la vila (1624, XI); s’atorga el dret als habitants de la vila de retenir al mateix preu la caça o aviram que hagi comprat algú de fora (1624, XIX; 1695 XXIV); es regula la tinença i localització d’arnes i s’autoritza a posar-ne en finques alienes (1624, XXI); es recompensa amb 6 sous per cap els qui matin genetes, fagines, llops o cèrvols dintre del terme de la Bisbal, que pagaran proporcionalment els propietaris d’ovelles segons el tamany dels seus ramats (1624, XXX); es cobren 2 diners per faneca als qui, essent de fora de la vila, hi vagin a moldre olives (1624, XXXI); s’obliga a vendre a preu de cost els anyells tardans (1624, XXXVII); es prohibeix veremar abans que la vila ho ordeni (1624, XLI); es prohibeix que ningú, a part del taverner, vengui pa, vi ni oli al detall (1624, LVI).

Protecció dels serveis a la comunitat:

Es concedeix el privilegi d'aigua al moliner (1624, LXV) i s'obliga l'encarregat de torn a allenyar bé el forn de coure pa el dia que li toqui pastar (1624, LXXV; 1695 XVIII).

Defensa de l'individu:

La vila es fa responsable del mal que puguin prendre els qui, en nom seu, vagin en "host o cavalcada", és a dir, en formació militar cap al combat (1624, XII); es puneix a qui reclami indegudament danys o a qui acusi falsament a altri d'haver-los causat (1624, XVI); es defensa els pastors menors d'edat -que no siguin d'edat "de jurar"- contra les reclamacions que se'ls faci, podent demanar al reclamant si ha vist el pastor fent el mal o si sap que la malesa és obra d'altres (1624, XXXIII).

Salut pública:

S'obliga a tothom qui vegi un gos rabiós a perseguir-lo i matar-lo (1624, XV); es prohibeix que ningú pugui obrir falses portes d'accés a la vila, acceptar roba o acollir algú altre "que defuge a la mort" (1624, XLIII), probablement per evitar les epidèmies de pesta; també es prohibeix llençar aigües fecals i brossa als carrers (1624, LXXIV) i rentar bugada al riu més enllà d'un punt determinat (1624, LXXVIII; 1695 XVII).

Procediment processal:

S'estableix el pagament dels costos dels honoraris dels pèrits a càrrec de qui hagi provocat el mal que hagi requerit aquests pèrits (1624, XVII; 1695 XXI); es prohibeix que un pastor n'acusi un altre per danys causats pel bestiar (1624, XLII); s'estipulen les dietes que hauran de cobrar els prohoms designats pel batlle per resoldre alguna qüestió, i es distingeix entre si els prohoms han d'anar o no fora vila per determinar la quantitat que els correspon (1624, LV); es regula el procediment de reclamació per danys i perjudicis (1624, XIII; 1695 XX); i es penalitzen els pastors que, sorpresos dintre de la devesa amb els seus ramats, es neguin a donar el seu nom o a dir qui és el seu patró (1624, LXII).

Disposicions religioses:

Es prohibeix que ningú jugui a cap joc els diumenges o dies de festa abans o mentre es digui missa (1624, XXIX; 1695 V); s'obliga a tots els caps de casa a assistir, marit i muller, a les processons de les lledànies (1624, XXXIV; 1695 VII); es puneix els qui jurin per Déu (1624, XLVIII); es prohibeix treballar o ensellar bèsties per portar o treure càrregues de la vila els diumenges i festes manades, excepte per anar a fira (1624, LVIII) i no es permet pescar ni caçar en diumenge o dia de festa (1624, LXVIII).

Disposicions morals:

Hi ha multa per qui estant reunit en Consell insulta o ofengui algú (1624, XXXV); per a qui insulta els jurats o altres oficials públics (1624, XLIV); es prohibeix fer herba al fossar, estendre-hi bugada o fer-hi pasturar el bestiar (1624, LXXI; 1695 VI); els jurats poden fer retirar cartes de desafiament (1624, XLVI); s'obliga a tots els caps de casa, home o dona, a assistir als funerals d'un altre cap de casa (1695, VIII); i es prohibeix a les dones, ja siguin casades o solteres, d'anar en cos de camisa fora de casa (1695, XVI).

Mesures de control de l'autoritat:

S'exigeix als jurats i altres oficials municipals que retin comptes de la seva feina en el termini d'un mes (1624, XXXVI); quan la vila hagi de fer un arrendament, els aspirants a la contractació hauran d'abandonar la reunió del consell general i no podran votar (1624, LXIII) i s'estableix un dia d'inspecció de les escriptures i llibres de la vila, que hauran de ser presentats pels seus custodis (1624, LXXIII).

Normativa de l'aigua de reg:

Es regula la distribució d'aigua entre moliner i regants i entre aquests últims (1624, LXIV, LXVI, LXX) i es mana que es tanquin els estelladors i es multa qui prengui l'aigua a altri en dia de reg (1624 LXVII).

-Les penes imposades.

Les infraccions al codi es penalitzen, normalment, amb multes pecuniàries, que oscil·len entre les quantitats de 6 diners a 18 sous a les ordinacions de 1625 i de 3 sous a 59 sous a les del 1695. (vegeu l'apèndix 7 pel quadre de multes). La multa es reparteix en parts, de les

quals un terç acostuma a ser en benefici del senyor (el bisbe de Tortosa, baró de Cabassers) i les altres dues parts per a la vila, per a la llumenària de l'església o per al perjudicat. En algunes disposicions es fa constar que 1/3 de l'import de la multa és per al senyor, però no es diu res dels altres 2/3 que queden; hem de suposar que se sobrentén que els diners restants són en benefici de la universitat. Aquesta assignació en qualitat de reparació o indemnització depèn de si el perjudicat és la universitat en els interessos públics; la religió o la moral públiques o un particular. En alguns casos les normes permeten triar entre la imposició de la multa o la restitució del mal causat per part del culpable, i en la majoria de delictes de robatori l'autoritat requisa l'objecte robat o obliga a retornar-lo al seu legítim propietari. En el cas en què la justícia s'incauta dels objectes robats, no queda clar si és per retornar-los a qui els ha perdut o si els destina a un altre ús, ja que quan es tracta de la recuperació de l'objecte per al seu retorn s'especifica explícitament.

Cometre les infraccions amb nocturnitat o enganyar els oficials de la justícia mentre treballen per a l'esclariment del cas constitueix un agreujant, per la qual cosa la pena s'endureix i es dobla la quantitat imposada a l'infractor. De totes formes, aquesta norma no és genèrica, per la qual cosa es fa constar en els capítols on té vigència.

Algunes multes per faltes comeses contra la religió o la moral s'han d'abonar no en diners, sinó en cera per a la llumenària de l'església i, en un cas, amb una gallina o el seu valor econòmic; això últim en el supòsit que "qualsevol dona que sea casada o fadrina, que vaia en cos de camisa públicament fora de casa" (1695, XVI).

En el cas de les ordinacions del 1624, veiem que 24 dels seus capítols van patir una modificació en l'import imposat com a pena, i aquest fou augmentat escrivint a sobre de la xifra anterior la nova que s'establia. Mentre, les del 1695 no tenen cap rectificació en aquest sentit. Sembla ser que hom va revisar a l'alça les multes de 1624 quan es van redactar les ordinacions de 1695, mesura que segurament va ser necessària degut a la devaluació de la moneda en els 71 anys que separen la redacció dels dos documents.

-Datació dels capítols dels codis del 1624 i 1695.

A la redacció de les ordinacions del 1624 s'hi detecten quatre mans, que anomenarem per números.

L'**escrivà 1** va escriure el corpus major dels capítols, és a dir, tots menys els que citarem a continuació com a escrits per la resta d'escrivans.

L'**escrivà 2** va fer els retocs parcials dels capítols V, XXIX, XXX, XLVII, LII, LXIV i LXVI, i va escriure de bell nou els capítols LXVII, LXIX, LXX i LXXX.

L'**escrivà 3** va escriure la cloenda on el batlle general aprova les ordinacions, que probablement sigui autògrafa del mateix batlle.

L'**escrivà 4** va escriure un sol capítol, el LXXIX.

No podem precisar de quina mà són obra les modificacions dels imports de les multes, ni si són totes obra de la mateixa, però tenint en compte que totes les modificacions parcials als capítols escrits per l'**escrivà 1** pertanyen a la mà de l'**escrivà 2**, també és coherent creure que la majoria de modificacions dels imports, si no totes, són obra del mateix.

Pel que fa a les ordinacions del 1695 només s'hi distingeixen dues mans:

L'**escrivà 1**, que va escriure el capítol introductori i els núms. I, III i IV.

I l'**escrivà 2**, que va escriure la resta. Resulta que aquesta mà que anomenem **escrivà 2** de les ordinacions del 1695 és la mateixa que a les del 1624 també anomenem **escrivà 2**. Per tant, això ens permet afirmar que els capítols que ell va escriure i els retocs que va fer a les ordinacions de 1624 són posterors a aquesta data. De totes formes, sens dubte que els retocs i addicions de nous capítols vindrien motivats per la revisió de totes les ordinacions que portarien el consell de la universitat de la Bisbal a redactar el compendi de 1695 per tal d'actualitzar la normativa, la qual cosa fa versemblant que els retocs i capítols nous fets per l'**escrivà 2** a les ordinacions del 1624 es puguin datar pels volts del 1695.

-Correspondències entre les ordinacions del 1624 i les del 1695 i vigència de les disposicions.

A les ordinacions de 1695 només hi ha 6 capítols nous, és a dir, amb una normativa que no estigui ja continguda al recull del 1624. Es tracta dels núms. I (qui tocarà palla d'altri), II (qui encetarà un paller), III (els ramats que entraran a la devesa), VIII (que hagin d'assistir als funerals els caps de casa), XVI (qualsevol dona que anirà en cos de camisa) i XXIII (que ningú no cremi barraca). La resta tenen la seva correspondència al les ordinacions del 1624, tal com presentem en aquesta taula:

IV Els ramats que entraran a les plantades: LI Qualsevol bèstia grossa
V Qui jugarà a jocs: XXIX Qui jugarà diumenges o festes
VI Qui farà herba al fossar: LXXI Que no seguin al fossar
VII Que hagin d'assistir a les processons: XXXIV Que han de ser a les processons
IX Qui desfarà paret o espona: IV Qui desfarà paret
X El bestiar que entrarà en rastoll: V Tot bestiar menut
XI Tot pollí o vedell: VI Tot pollí o vedell
XII Qui entrarà en heretat d'altri: VII Qui rebuscallarà friuta, XLVII Qui menjarà raïms ni altra fruita
XIII Qui collirà aglans: VIII Qui collirà aglans
XIV Qui mudarà camí: IX Qui mudarà camí
XV Que puguin matar gallines: X Qui matarà gallines, LXXII Que puguin matar les gallines que entren al sembrat
XVII Qui rentarà bugada al riu: LXXVIII Que no rentin bugada al riu
XVIII Qui hagi d'allenyar el forn de pa: LXXV Qualsevol dia que pastaran
XIX Qualsevol tala o dany: XIV Tota tala que no es trobarà
XX Qui haurà de clamar: XIII Qui mal pendrà se clame
XXI Qui tindrà qüestió: XVII Qui haurà d'anar per qüestió
XXII Si es crema algun bosc: XVIII Qui cremarà bosc
XXIV Qui matarà volateria: XIX Qui comprarà ninguna manera de caça ni volateria
XXV Qui desfarà bardissa: XX Qui metrà bestiar en lloc embardissat, XXXVIII Qui entrarà ap hort clos

Queda clar que les ordinacions del 1695 estan molt influïdes per les del 1624, i que es limiten a ser una actualització d'aquestes últimes introduint lleugeres modificacions a les disposicions anteriors que, potser per ser les més vulnerades, requerien una posada al dia. No obstant, és evident que la redacció d'aquest codi del 1695 no derogava l'anterior, sino que simplement el complementava, la vigència del qual queda demostrada pels retocs duts a terme per l'escrivà de les ordinacions del 1695 sobre les del 1624 que comentàvem en parlar de la datació dels capítols dels compendis. No va ser fins el 1877 que la Llei Municipal del govern d'Alfons XII establia que “las Ordenanzas municipales de policía urbana y rural que los Ayuntamientos acuerden para el régimen de sus respectivos distritos

no serán ejecutivas sin la aprobación del Gobernador, de acuerdo con la Diputación provincial”⁷⁶ i derogava “todas las leyes y disposiciones anteriores relativas al régimen municipal”⁷⁷.

- Datació de la font primària.

Tal com es pot llegir a l'encapçalament de les ordinacions del 1624, aquestes són "tretes les més de l'original de Cabasés", original que malhauradament no ha arribat fins als nostres dies. Així doncs, aquest "original de Cabasés" que s'esmenta ha de ser anterior a la data del recull bisbalenc, del qual fou la principal font. Els jurats de la Bisbal van adoptar aquell corpus de disposicions cabasserol i el van adaptar a la ideosincràsia particular del seu municipi. En canvi, les ordinacions del 1695 ja són de confecció original, i com a molt l'únic que fan és actualitzar el codi de 1624, tot afegint disposicions noves que s'havien cregut necessàries degut als conflictes que s'havien observat.

Així doncs, les ordinacions de 1695 no presenten cap problema pel que fa a la seva datació. Però les de 1624 ens plantegen un dubte: en quina data van ser compostes les ordinacions de Cabassers, document sobre el que es basen aquestes de la Bisbal de 1624?

Dos capítols d'aquestes ordinacions ens fan sospitar que les de Cabassers, que són la font de les de la Bisbal, havien de tenir una antiguitat molt superior.

El capítol XII disposa:

(XII. Que la vila aje de anar en osta)

[Í]tem, que tota veguada que la vila age anar en osta o en cavalcada (h)i aixi de caver (?) alberch i age de anar un home o tans quans la vila vol[drà], i que les asembles que [...] lo dit achte qu[e sien] pagades a coneguda [...] que seran, i si en alguna de les asembles morie en lo dit [...] de alguna p[er]sona de la asamblea o si [...] la asamblea perdia dani algú per culpa de alguna persona sols no sie per la asamblea, que la vila sie tenguda a pagar o defensar segons estimada serà per los pròmens, i si acàs se v[e]jurà alguna de les sobredites coses que s'(h)i aj[e] d[e] pagar per tal sie, conforme la vila li pareixerà.

El text, incomplet pel mal estat del paper, regula la sortida en host dels homes de la vila, és a dir, especifica com s'ha de formar un petit exèrcit per sortir en cavalcada i dur a terme operacions militars. El primer quart del segle XVII, quan es va compondre el recull de la

---

⁷⁶ *Ley Municipal* de 1877, Títol III, Capítol primer, article 76, a *Gaceta de Madrid* núm. 277, de 04/10/1877, pàgs. 39-46.

Bisbal, aquestes pràctiques ja no s'estilaven, més pròpies de la baixa Edat Mitjana. Entre els segles XII i XV, tot i que ja existien unes forces militars regulars que podríem anomenar "exèrcit en temps de pau", aquestes resultaven insuficients en cas de guerra, i aleshores es procedia a la lleva d'homes aptes per a l'ús d'armes per organitzar-los en dues modalitats: la host i la crida. La crida era un procediment d'urgència, defensiu, que convocava tots els ciutadans en un lloc i una data determinada per fer front a l'atac d'altres forces. La host, en canvi, era més solemne i lenta d'organitzar, i es constituïa bàsicament per a accions ofensives. Al segle XVI el cardenal Cisneros, regent de la Corona espanyola des de la mort de Ferran el Catòlic fins a l'arribada de Carles I, va reestructurar l'exèrcit i el va convertir en una força permanent constituïda per militars professionals, va abandonar les lleves i va fer de la milícia una professió. Al segle XVII, data d'aquestes ordinacions, els exèrcits es van consolidar com a permanents i van ampliar en molt els seus efectius personals⁷⁸. Per tant veiem que aquest capítol XII resulta anacrònic per al 1624, data del recull, i podem datar la seva vigència entre els segles en què sortir en host era l'ús habitual (ss. XII-XV).

Una altra disposició, la XLIII, adverteix els bisbalencs:

(XLIII. Qui obrirà porta ni portella)

Ítem, que qualsevulla que obrirà /falsa/ porta ni portella que la vila aje de tanquar, i que no puguin acollir ninguna manera de roba ni ninguna persona que defuge a la mort. I qui al contra farà que pague de bani 18 sous, lo ters al senyor, les dos parts a la vila, i que sie foragitat de la vila fins a tant que la vila li pareixerà.

Aquest capítol és el que estableix la sanció més severa de tot el compendi d'ordinacions del 1624: una multa de 18 sous i, a més, el desterrament de la població pel període que dictaminés la universitat. Una sanció, per cert, gens usual en aquest tipus de normatives. La duresa del càstig ens pot fer intuir que el perill a què s'exposava la població en cas d'incompliment d'aquesta norma era grandíols. Pel context, sembla que el que s'intentava evitar amb aquest capítol XLII era l'extensió d'alguna malaltia contagiosa, probablement la pesta. El fet de prohibir l'obertura d'accessos i l'admissió de roba semblen indicar-ho, i la prohibició d'acollir ningú "que defuge a la mort" sembla confirmar-ho. Durant totes les

---

⁷⁷ *Ley Municipal*, Títol VI, Capítol únic, Disposicions Addicionals, 1^a.

⁷⁸ -CIERVA, Ricardo de la; *Historia Militar de España*, Ed. Planeta, madrid 1984, 9 vols: vol. 1, pàgs 264-266; vol. 2, pàgs. 99 i 100; vol. 3, pàgs. 224-228.

plagues successives de pesta que van afectar Catalunya, entre els segles XIV i XVII, s'aplicaven les mateixes mesures preventives: tancament de portals a les viles, prohibició d'entrada al lloc de gent que provingués d'indrets on se sabés que hi havia la plaga, prohibició del comerç amb aquestes àrees infectades, i especialment la prohibició d'entrada de qualsevol tipus de roba des d'aquests llocs. La roba podia contenir puces, que amb les seves picades propagaven la malaltia altament infecciosa, i també era susceptible d'estar impregnada per suor, saliva, excrements, vòmits, etc, de gent infectada, que podien estendre la llavor pestilencial⁷⁹. Per exemple, el Consell de Cervera, davant d'una epidèmia de pesta el 1495, va dictar les següents disposicions:

“...que malalts de peste forastés qui vinguen o sien portats a la present vila no sien acollits en la present vila e que ningun de qualsevol ley, stament o condició sia no'ls guos acollir ni receptor dins la dita vila sots pena de sexanta sous per quiscuna vegada que serà contrafet”.

“... provehexen e ordenen que sien tanquats dos portals...”

“...que no lexen entrar roba que vingue de loch hon muyren de peste.”⁸⁰

Si bé és cert que el 1650 una plaga de pesta encara va afectar aquestes contrades⁸¹, aquesta disposició sembla dictada en un temps de gran auge de la malaltia. El fet d'incloure un capítol per evitar el contagi de la pesta en unes ordinacions municipals ha de ser degut a la presència contínua de la malaltia i no a brots esporàdics, presència que va ser especialment dramàtica durant tot el segle XV i a partir del qual va decaure en la seva intensitat.

Així doncs, l'evidència que proporcionen aquests dos capítols creiem que ens poden permetre datar les ordinacions municipals de Cabassers, sobre les que s'inspiraren les de la Bisbal del 1624, amb una anterioritat de com a mínim de dos segles, i gosem aventurar la data de confecció del compendi cabasserol com a no posterior al segle XV.

El 1624 els jurats de la Bisbal van adaptar aquelles ordinacions anteriors de Cabassers a les necessitats de la seva població, afegint-ne de noves i incorporant-ne de les antigues. I entre les que van acceptar de les antigues n'hi deuria haver algunes que, com les que hem vist més amunt, ja haguessin caigut en desús. Això explicaria la presència d'ordinacions “caducades” a la data en què es va fer el compendi de 1624 de la Bisbal.

---

⁷⁹ - CAMPS I CLEMENTE, Manuel, i CAMPS I SURROCA, Manuel: *La pesta del segle XV a Catalunya*, Edicions de la Universitat de Lleida, Ajuntament d'Alcarràs, 1998, pàgs. 58-75

⁸⁰ - CAMPS I CLEMENTE, Manuel, i CAMPS I SURROCA, Manuel: *Op. Cit.*, pàg. 348 i 357-358.

⁸¹ -Fons de la Baronia, Arxiu Parroquial de Cabassers, signatura provisional

6. EL MANUSCRIT

Els dos reculls d'ordinacions de la Bisbal, és a dir, les de 1624 i les de 1695, es troben en un quadren de 44 folis numerats per recte fins al foli 31 i d'aquí avant sense numerar, de paper, amb tapes de pergamí, d'uns 20 x 10 cm. Les ordinacions de 1624 ocupen fins el foli 25, les del 1695 els 9 següents i els últims 10 folis estan ocupats per èpoques de pagament de la vila, amb la intercalació d'una "Taula de les ordenacions" un índex incomplet, que va del foli 36v al 38v. Aquesta intercalació es deu al fet que l'escrivà de les ordinacions de 1624 va estructurar l'índex de les mateixes en una posició molt avançada del còdex, deixant espai entre les ordinacions i l'índex segurament pensant en la previsió que es poguessin afegir noves disposicions en un futur. Quan, després de redactat el compendi de 1695 encara sobrava espai al quadern, aquest fou utilitzat per a escriure-hi les èpoques de pagament. Quan amb aquesta escriptura van arribar als folis ocupats per l'índex els van respectar, i van continuar amb les èpoques després d'aquella "Taula de les ordenacions", cosa que explica per què ara es troba intercalada entre els folis ocupats per les èpoques.

7. LA PRESENT EDICIÓ

Per tal de fer més intel·ligibles els textos de les ordinacions i d'agilitzar la seva lectura, hem regulat l'ús d'accents, dièresis, puntuació, majúscules, apostrofs, pronoms febles, separació de paraules i separació sil·làbica. També hem resolt totes les abreviatures i símbols monetaris. Quan hem considerat que, per un error de l'escrivà, al text original hi mancava alguna lletra o paraula hem esmenat aquest error i l'hem afegida, sempre entre parèntesi.

Pel que fa als accents en particular, hem posat accent gràfic a les paraules segons la normativa, encara que la paraula accentuada, si estés escrita en català actual, no portés accent. Per exemple, accentuem *ortalísies* (cap. XLVII, Ord. 1624), en català actual escrit "ortalisses", perquè la separació sil·làbica del mot transcrit el converteix en una paraula esdrúixola.

Els mots sincopats, que comparteixen una vocal, els signifiquem amb un punt volat (·) per separar les dues paraules. Per exemple, transcrivim *que·ls* (cap. XXIX, Ord. 1624), "quels" a l'original, per fer notar el seu valor com a conjunció+article: *que els*.

Els pronoms febles a final o principi de mot i les apostrofs han estat separades de la paraula que acompanyen. Per exemple: hem transcrit *matar-las* (cap. XV, Ord. 1695) mentre a l'original hi figura "matarlas"; o *l'amo* (cap. X, Ord. 1624) quan a l'original hi trobem "lamo". En el cas dels pronoms febles hem afegit la "h" entre parèntesi als que la necessiten, perquè no es confonguin amb preposicions. Exemple: *no (h)u fa*, a l'original "no u fa" i *(h)i puguen*, a l'original "i puguen" (cap. LXII, Ord. 1624).

Al principi de cada capítol de les ordinacions hi afegim, entre parèntesi, un número de sèrie en xifres romanes i el títol del capítol. A les del 1624 ens hem limitat a anomenar cada capítol segons ho fa la "Taula de les ordenacions" a què ens referíem en parlar del manuscrit. Però com que la taula es troba incompleta, hem hagut d'anomenar alguns capítols de bell nou. Així, del cap. I fins al LXIV hem utilitzat els noms que dona la "Taula", menys pel VII, que va ser omès; i del cap. LXV fins al LXXX els hem anomenat nosaltres i ho signifiquem escrivint els títols en cursiva. Les ordinacions del 1695 no tenien títol als capítols i els hem anomenat nosaltres. Creiem que això facilitarà de bon tros la referència a cada capítol de cada codi d'ordinacions.

També intercalem al text, en negreta i entre parèntesi, els números de pàgina i les indicacions sobre espais en blanc a les pàgines en cursiva i entre <>.

Tot i amb això, a l'hora de fer la transcripció hem seguit fidelment el text original i hem mantingut les seves particularitats lingüístiques.

El codi de transcripció que hem utilitzat és el següent:

[xxx] Text reconstruït.

xxx [xxx] [xxx] xxx Text conservat parcialment.

[...] Llacuna al manuscrit, d'extensió indeterminada.

]...[Restes de lletres o paraules il·legibles al manuscrit.

<xxx> Text cancel·lat per l'escrivà.

/xxx/ /.../ Text afegit per l'escrivà entre les línies o al marge, legible o il·legible.

Vacat Espai deixat en blanc al manuscrit, intencionadament o accidental.

(?) Lectura incerta.

(xxx) Aclariment necessari per al sentit del text.

TEXTOS

ORDINACIONS DE 1624

(Introducció)

[A]labat sie lo [Santíssim Sagrament]]...[del]...[.

]...[[ordi]nacions de les]...[[...] que [...] Bisbal.

Fetes dites ordena[ci]ons a 4 de octubre de 1624, tretes les més de l'original de Cabasés, fetes i achceptades per los **(1)** [jurats] [...] Masip [...] [q]ue són en]...[y los caps [de casa]]...[tots]...[Monserat] ...[que]...[[...]]...[Pere Revull i Josef Masip i Jaume Masip.**(2)**

(I. Tota eretat que afronte ap camí)

Primo hordenàrem que tot tros de terra que afronte ab camí general o veinal age d'entrar per so⁸² del seu si ja no pot mostrar cartes o tes[t]imonis.

(II. Qui se'n menarà ca ni gosa)

Ítem, qui se'n menar[à ca o] gosa de altri sens [volun]tat de son amo que p[a]gu[i] per cada dia 1 sou⁸³ i que torne lo ca a son amo, i tant quant serà la stimasió. Que pach lo ters al senyor. **(3)**

(III. Qui tallarà verga al riu)

Ítem, que tota persona que tallarà verga⁸⁴ al [riu] per a fer paner[es] o altra obra que sie de panis[er]er⁸⁵, que pach de bani⁸⁶ 5 sous y la obra perduda si no la ve a ven[dre] a la vila. Lo ters al senyor, dos parts a la vila.

---

⁸² *So* (*ço*) del seu: això del seu, propietat.

⁸³ "a son amo" suprimit.

⁸⁴ *Verga*: branca o tanyada d'arbre o d'arbust, relativament prima, llisa i neta de fulles. Font: ALCOVER, Antoni Maria i MOLL, Francesc de B.: *Diccionari català-valencià-balear* (a partir d'ara DCVB) vol. 10 pàg. 735.

⁸⁵ *Paniserer* (*panisser*, *panicer*): flequer, DCVB vol. 8, pàg. 181.

(IV. Qui desfarà paret)

[Ítem], que tothom que desfarà [p]aret o espona⁸⁷ per traure conills ni altra cosa, que pach de bani 3 sous i torne la paret a voluntat de son amo. Lo ters al senyor, les dos parts a l'amo.

(4)

(V. Tot bestiar menut)

Ítem, que tota manera de bestiar menut que entrarà en restoll⁸⁸ que (h)i age garbes ni ab goret⁸⁹ blan, ni ab coltia, que pach de bani 3 sous per ramat, y /dobla/⁹⁰ 6 sous de nit. Lo ters al senyor, les dos parts a l'amo, o si voldrà la esmena bé porà.

(VI. Tot pollí o vedell)

Ítem, que tot pollí o vedell que mamarà si fa mal pach d[e] bani 3 sous⁹¹ o la esmena. Lo te[rs] al senyor, les dos parts a l'amo.

(VII. Qui rebuscallarà fruita)

Ítem, qui anirà a rebuscallar⁹² raïms o altra fruita sens llicència, pach 3 sous⁹³. Lo ters al senyor, les dos parts a son amo. **(5)**

(VIII. Qui collirà aglans)

Ítem, tota persona que collirà aglans de roure o alsina que pach de bani 3 sous⁹⁴ y les aglans perdudes si són en coltias⁹⁵ o en percurat⁹⁶ o prop. Lo ters al senyor, les dos parts a l'amo.

---

⁸⁶ *Bani*: grafia antiga de *ban*, pena pecuniària, DCVB vol. 2, pàgs. 253 i 269.

⁸⁷ *Espona*: vorera, perifèria, part exterior d'un recinte, DCVB vol. 5, pàg. 450.

⁸⁸ *Restoll (rostoll)*: el camp segat de poc, on queden les tiges de cereals que resten arrelades a terra després de la sega, DCVB vol. 9, pàg. 592.

⁸⁹ *Goret (guaret)*: terra de conreu llaurada i encara no sembrada, especialment la que es deixa sense sembrar durant un o més anys perquè reposi, DCVB, vol. 6, pàg. 445.

⁹⁰ *Dobla* afegit amb posterioritat per una altra mà.

⁹¹ L'import de la multa ha estat modificat. A sota es llegeix "1" sou.

⁹² *Rebuscallar*: recollir el fruit de poca importància que es troba al camp després de la collita, DCVB, vol. 9, pàg. 210.

⁹³ Import modificat. A sota es llegeix "1" sou.

⁹⁴ Import modificat. A sota es llegeix "1" sou.

⁹⁵ Collites.

⁹⁶ *Percurat (procurat)*: camp cultivat, del qual té cura algú.

(IX. Qui mudarà camí)

Ítem, que tota persona que mudarà camí general sens voluntat de la vila, pach de bani 5 sous⁹⁷. Lo ters al senyor, les dos parts a la vila, y que lo camí vage per allà ont la vila volrà.

(X. Qui matarà gallines)

Ítem, que tota persona pugue matà gallines en so del seu que mal fassen, i l'amo de la gallina que pach de bani 2 sous⁹⁸, o per ramat de polls. Y si l'amo de la gallina **(6)** no volrà pagar los bon⁹⁹ del bani qu[e aque]ll qui /la/ matarà los pu[gue] aturar per lo dani hau[ran fet. Lo t]jers al senyor, dos parts a l'[a]mo.

(XI. Que no puguen crear procurador)

Ítem, que ningú no pugue crear ninguna persona per procurador¹⁰⁰]...[que sie fora del terme si ja savien dret no ere. I qui contrafarà pague per cada vegada que conparerà en cort 5 (?) sous. Lo ters al senyor, dos parts a la vila.

(XII. Que la vila aje de anar en osta)

[Í]tem, que tota veguada que la vila age anar en osta¹⁰¹ o en cavalcada¹⁰² (h)i aixi de caver¹⁰³ (?) alberch¹⁰⁴ i age de anar un home **(7)** o tans quans la vila vol[drà], i que les asembles¹⁰⁵ que]...[lo dit achte qu[e sien] pagades a coneguda [...] que seran, i si en alguna de les asembles morie en lo dit]...[de alguna p[er]sona de la assembla o si]...[la assembla perdia dani algú per culpa de alguna persona sols no sie per la assemblea, que la vila sie tenguda a pagar o defensar segons estimada serà per los pròmens, i si acàs se v[e]jurà alguna

---

⁹⁷ Import modificat. L'escriptura de la segona xifra impedeix distingir aquella primera sobre la qual es va escriure.

⁹⁸ Import modificat. A sota es llegeix "1" sou.

⁹⁹ *Bon*: abonaments.

¹⁰⁰ *Procurador*: qui obra en representació i per poder legal d'un altre. Comparable als advocats actuals. DCVB, vol. 8, pàg. 897.

¹⁰¹ *Osta (host)*: exèrcit en campanya, DCVB, vol. 6, pàg. 558.

¹⁰² *Cavalcada*: Incursió a cavall en territori enemic. També s'anomena així el dret senyorial a disposar dels vassalls per a les incursions o a rebre'n un tribut equivalent, DCVB, vol. 3, pàg. 72.

¹⁰³ *Caver*: haver?, cabre?

¹⁰⁴ *Alberch (alberg)*: casa o altra construcció coberta que serveixi d'habitació i recés. S'anomena *alberga* el dret que tenia el senyor medieval d'albergar-se amb son acompanyament a la casa del vassall per temps determinat o de cobrar un impost equivalent a l'albergatge, DCVB, vol. 1, pàg. 430.

de les sobredites coses que s'(h)i aj[e] d[e] pagar per tal sie, conforme la vila li pareixerà.

(8)

(XIII. Qui mal pendrà se clame)

Ítem, que tota persona que mal pendrà se aje a clamar¹⁰⁶ dins deu dies i fer pagar lo bani dins trenta, si no que li pas per cosa pagada. Lo ters al senyor.

(XIV. Tota tala que no·s trobarà)

Ítem, ordenàrem que tota tala¹⁰⁷ que no·s trobarà qui la aje feta, que se aje de pagar de comú, ço és dels que tenen bestiar si és que·l bestiar la aje feta, o la ajen a escusar ap sagrament o que pagen en dita tala.

(XV. Tot ome que veurà ca rabiós)

Ítem, que tot ome que veje ca rabiós lo aje a seguir a sometent¹⁰⁸, i tot ome que l'aje s'(h)i aje de entendre, en pena de 5 sous, lo ters al senyor. **(9)**

(XVI. Qui·s clamarà de tala com no deu)

Ítem, que qui·s clamarà de bani o de tala com no deu que pague lo bani doble, enperò si per acusador un clame contra, que lo acusador sie tingut en la pena i aquell que farà lo clam no (h)i sie tingut, i lo ters al senyor.

(XVII. Qui aurà de anar per qüestió)

Ítem, que si un ome aurà de anar per ninguna qüestió ni per banis ni per tales, que·l pague aquell qui lo tort¹⁰⁹ aurà.

---

¹⁰⁵ *Asembla (assemblea)*: reunió de persones per tractar alguna qüestió, DCVB, vol. 2, pàg. 80. El *Diccionari General de la Llengua Catalana*, de Pompeu Fabra, afègeix una altra accepció pel mot: toc de timbal, trompeta, etc. per a la reunió i formació de les tropes (pàg. 167).

¹⁰⁶ *Clamar*: queixar-se, posar clam d'algú, DCVB, vol. 3, pàg. 183.

¹⁰⁷ *Tala*: destrucció o dany causat dins un camp pel bestiar, DCVB, vol. 10, pàg. 105.

¹⁰⁸ *Sometent*: donar veu d'alarma i mobilitzar-se, DCVB, vol. 9, pàg. 1010.

¹⁰⁹ *Tort*: cosa mal feta, injusta, no conforme a la veritat o a la bondat; dany causat indogudament. Recordeu la dita *a tort i a dret*, és a dir, amb raó o sense. DCVB, vol. 10, pàg. 385.

(XVIII. Qui cremarà bosh)

Ítem, que si ningú cremarà algun bosh de garrigua, que ningú no (h)i gose tallar llenia ni fusta dins espai de un mes sens llicència de son amo, i qui **(10)** al contra farà pach de bani 3 sous¹¹⁰ i la llenia perduda. Lo ters al senyor, les dos a son amo.

(XIX. Qui comprarà ninguna manera de casa ni volateria)

Ítem, que tota persona que comprarà ninguna manera de casa ni volateria¹¹¹ que qualsevol de la vila que'n aurà menester per a son servei que (h)o pugue fer partir al mateix preu, i si acàs (h)i avie alguna persona de la vila que la tingués nesesitat i algun inportú¹¹² la volie fer partir, que estigue a coneguda dels jurats. I qui al contra farà pach de bani 3 sous. Lo ters al senyor, les dos parts a la vila. **(11)**

(XX. Qui metrà bestiar en lloch enbardisat)

Ítem, que qualsevulla que metrà bestiar en lloch enbardisat ni afollarà aquella, pach de bani 3 sous¹¹³ i que aje de tornar la bardisa conforme estave, i lo ters al senyor, dos parts a l'amo.

(XXI. Que puguen tenir arnes)

Ítem, hordenàrem que tota persona pugue tenir arnes en so de altri que no sie percurat, i que ajen de estar cinquanta pases lluni del percurat, i si serà més prop lo amo de la eretat¹¹⁴ li·s ne pugue fer traure de sant Miquel de setembre fins a Carnestoltes. Y si l'amo de qui seran no les volie traure que la justícia (h)i fase anar a traure-les de allí, i lo amo de les abelles aje **(12)** a pagar en aquells qui la justícia (h)i aurà fet anar tot allò que la justícia dirà que se n'(h)a de pagar, segons lo tems s'(h)i aurà perdut. I si (h)i aurà algú que ruixe¹¹⁵ arnes que no sien sues i se poblen, que lo eixam sie de l'amo de l'arna, si ja donchs no tenie llicència de son amo.

---

¹¹⁰ De nou l'import està modificat, i les xifres sobreposades es confonen. Es fa difícil distingir els dos números, per això, l'import de la multa que oferim, "3", és dubtós.

¹¹¹ *Volateria*: conjunt d'animals de ploma comestibles, sobretot gallinàcies, DCVB, vol. 10, pàg. 863

¹¹² *Inportú*: inoportú.

¹¹³ Import modificat i de lectura incerta per la superposició de xifres.

¹¹⁴ *Eretat (heretat)*: propietat rústica, encara que no hagi estat adquirida per successió en la propietat d'un difunt, DCVB, vol. 6, pàg. 515.

¹¹⁵ *Ruixar arnes*: fer marxar les abelles de les arnes, DCVB, vol. 2, pàg. 41.

(XXII. Tot bestiar gros o xich)

Ítem, que tot lo bestiar gros o chich que mal fase, pach de bani 5 sous¹¹⁶ o la esmena, i que sie en resta del qui mal pendrà. Lo ters al senyor, les dos parts a l'amo de qui pendrà lo mal.

(13)

(XXIII. Que no puguen pendre llenia)

Ítem, que dengú no pugue pendre llenia ni fusta que lo riu menarà o deixarà en so de altri; si ja donchs aquell de qui era. Que pach de bani 3 sous¹¹⁷ i perde la fusta o llenia que pendrà, i ci acàs algú tindrà llenia o fusta en so del seu i que lo riu la s'enporte, que dins vuit dies la aje de traure de allà ont serà, i si (h)i pase dit tems que sie la llenia o fusta de l'amo de la eretat, i lo ters al senyor, dos parts a l'amo.

(XXIV. Que no puguen girar les aigües)

Ítem, que ningú no gose girar les aigües plujals de son endret i de son tros, rasa¹¹⁸ ni bordó¹¹⁹ per a girar-les al tros de **(14)** altri, que si dani farà la dita aigua que giraran, aquell que la girarà pach de bani 5 sous o la esmena, i que estigue a llibertat de l'amo si volrà lo bani o la esmena, i lo ters al senyor, dos parts a l'amo.

(XXV. Llaurant prop de vinia)

Ítem, que qualsevulle llaurant prop de vinia no pugue girar lo parell¹²⁰ en la vinia de l'altre, i si (h)o fa que pach de bani 2 sous o la esmena, i l'amo tingue llibertat de pendre lo bani o la esmena. Lo ters al senyor, les dos parts a l'amo. **(15)**

(XXVI. Que tot bestiar esbarrat)

Ítem, que tot bestia que anirà esbarat¹²¹ per lo terme sie tingut a pagar totes les tales que's faran en la partida a ont se trobarà. Si donchs no's sabie qui la agués feta ho encara lo dit

---

¹¹⁶ Import modificat. A sota es llegeix "3" sous.

¹¹⁷ Import modificat. "1" sou a sota.

¹¹⁸ *Rasa*: solc o excavació practicada al camp de conreu perquè s'hi escorri l'aigua de les pluges i no faci aiguamoll, còrrec, DCVB, vol. 9, pàg. 149.

¹¹⁹ *Bordó*: bordoi, paratge aigualós, DCVB, vol. 2, pàg. 289.

¹²⁰ *Parell*: conjunt de dos bous, muls o altres bèsties similars junyides per a treballar, DCVB, vol. 8, pàg. 240.

¹²¹ *Esbarat (esbarrat)*: desviat, sortit del bon camí, DCVB, vol. 5, pàg. 156.

bestiar sie tengut de pagar totes mencions¹²² que per lo dit bestiar se ajen a fer. Sie lo ters al senyor, les dos parts a d'aquell qui lo mal aurà pres.

(XXVII. Que puguen pasar garbes)

Ítem, que tota persona pugue pasar garbes, verema, fusta, al pas dret, dani satisfent.

(XXVIII. Qui tallarà eura)

Ítem, que tota persona que tallarà eura en so de altri pach de bani 10 sous si la talle a la **(16)** soqua i si la tallarà dalt que pach de bani 2 sous, i si la esbrotaran ab tallant que pagen de bani 5 sous o la esmena, asò sie a coneguda de qui lo mal pendrà. Lo ters al senyor, les dos parts a l'amo.

(XXIX. Qui jugarà diumenjes o festes)

Ítem, tota persona que jugarà lo diumenge o festa manada mentres se dirà misa o abans, que pach de bani /miga lliura de cera¹²³/ 6 diners per cadú, y que·ls ajen de acusar als segristans i ells (h)o ajen a executar en virtut del jurament. Lo ters al senyor, les dos parts a la llumenària¹²⁴. **(17)**

(XXX. Qui matarà ginets o fagines)

Ítem, qui matarà ginets¹²⁵, fagines¹²⁶, llops, sèrvols, teixons dins lo terme de la Bisbal, per cada un faran deixos¹²⁷ 6 sous¹²⁸, i que ajen a mostrar dita casa, i quiscun pague per las obellas tindrà¹²⁹.

---

¹²² *Mencions (mencions)*: citacions, crides d'atenció al propietari del bestiar. (Vid. entrada *intima* a DCVB, vol. 6, pàg. 705).

¹²³ *Miga lliura de cera* afegit amb posterioritat per una altra mà.

¹²⁴ *Llumenària*: conjunt de llums encesos per a solemnitzar una festa, DCVB, vol. 7, pàg. 80.

¹²⁵ *Ginets (geneta)*: mamífer carnisser de la família dels vivèrrids, espècie de *Genetta genetta*, que té mig metre de llargada sense comptar la cua, és de color pallós o gris amb ratlles negres, té la cua llarga formant anells blancs i negres i ungles retràctils. Viu pels boscos i garrigues i s'alimenta de mamífers petits i ocells, i si pot entrar en els galliners hi fa molta destrossa xuclant la sang de les gallines, DCVB, vol. 6, pàg. 259.

¹²⁶ *Fagines*: mamífer de la família dels mustèlids, espècie de *Mustela foina*, que té el cos llarguer, el pel fosc amb una taca blanquinosa davall el coll i s'alimenta principalment d'aviram i altres animals, DCVB, vol. 5, pàg. 697.

¹²⁷ *Deixos*: donacions, recompensa.

¹²⁸ Import modificat. A sota es llegeix "3" sous.

¹²⁹ "i quiscun pague per las obellas tindrà" afegit posteriorment per una altra mà.

(XXXI. Qui vindrà a moldre olives)

Ítem, qui vindrà a moldre olives que no sie de la vila, page per faneca¹³⁰ 2 diners.

(XXXII. Tot ca que mal fase)

Ítem, tot ca o gosa que fase mal dintre les cases de ningú, que son amo aje a pagar lo mal o tala que farà, i si ningú mate gos o gosa dintre les cases, que l'aja a pagar qui-l matarà, lo que serà estimat per pròmens, a d'aquell de qui serà lo ca o cans. **(18)**

(XXXIII. Qui-s clamarà de pastor)

Ítem, que si ningú se clamarà de algun pastor que no sie de edad de jurar, que aquell pastor o son amo puguen forsar al clamater si l'(h)a vist en dita tala, i encara pugue forsar al clamater si sabie dita tala si ere ja feta per altris. I lo ters al senyor, les dos parts a l'amo.

(XXXIV. Que an de ser a les profesons)

Ítem, que tots los caps de cases, so és marit i muller, ajen de ser a les profesons de les lledànies¹³¹ en bani de 1 sou, i agen de exeqtar los jurats. Lo ters al senyor, les dos parts a la vila. **(19)**

(XXXV. Qui en consell dirà paraula mala)

Ítem, que qualsevulle que esent en consell dirà paraula enjuriosa contra ningú ni se eixecarà malisiosament que pague de bani 2 sous¹³². Lo ters al senyor, les dos parts a la bosa de la vila, i asò ajen a eixecutar los jurats.

(XXXVI. Qui tindrà ofisi de vila)

Ítem, que qualsevulle que tindrà ofisi de vila que los jurats o la vila lo ajen posat, ajen a donar conte dins un mes en bani de 10 sous¹³³, tanbé los jurats com lo(s) altres, cada u en

---

¹³⁰ *Faneca*: mesura de grans que en certes regions conté vuit almuts i en altres en conté dotze; en el sistema mètric decimal la faneca té una equivalència variable entre 30 i 55 litres, DCVB, vol. 5, pàg. 731.

¹³¹ *Lledània*: cadascuna de les processons que es fan els tres dies abans de l'Ascensió, i en les quals es canten les lletanies dels Sants, DCVB, vol. 6, pàg. 925.

¹³² Import modificat. A sota es pot llegir "6 diners".

¹³³ Import modificat. S'endevina "3" sous a sota.

particular, i los jurats puguen donar llicència a sa llibra voluntat. Lo ters al senyor, les dos parts a la vila. **(20)**

(XXXVII. Qui matarà recorts)

Ítem, qui matarà recorts¹³⁴ que·ls aje de vendre, que·ls aje de donar al preu de cobre¹³⁵, i los que més los vendran pagen de bani 3 sous. Lo ters al senyor, les dos parts a la vila. Asò ajen a eixecutar los jurats en virtut del jurament.

(XXXVIII. Qui entrarà ap ort clos)

Ítem, qui entrarà ab ort clos, així enbardisat com tapiat que se tanque ap portes, que lo bestiar no (h)i pugue entrar ap alà, que pach de bani 5 sous de dia i deu de nit. Lo ters al senyor, les dos parts a l'amo de l'ort. **(21)**

(XXXIX. Quant algun camí veinal)

Ítem, que quant en lo terme (h)i aurà algun camí veinal lo qual se que se aje de adobar, que cada u en sa encontrada lo aje de adobar, si no que si acàs en dit camí se fes alguna solsida o derocada. En tal cas tots los teratinens de aquell camí sien obliguats ajudar tots junts. I si algú en sa encontrada vol mudar lo camí que pugue mudar millorant i no pitjorant. I qui al contra farà pach de bani 1 sou. Lo ters al senyor, les dos parts a la llumenària de la Verge Maria. **(22)**

(XL. Qui enbardisarà camí)

Ítem, quisvulle que enbardisarà camí o enbairà, que sie de sis anis en amunt, que pague de bani 3 sous. Lo ters al senyor, les dos parts a la vila.

(XLI. Que no puguen veremar)

Ítem, que ningú no pugue veremar verema fins que la vila done llicència, sino que sie per vin blanch. Qui al contra farà pague de bani 18 sous. Lo ters al senyor, les dos parts a la vila.

---

¹³⁴ *Recorts (record)*: anyell tardà, nat en la segona cria d'una ovella dins el mateix any. També bou jove, d'un any, DCVB, vol. 9, pàg. 240.

¹³⁵ *Cobre*: recobrament, DCVB, vol. 3, pàg. 238. Per tant *preu de cobre* és el preu de cost.

(XLII. Que sent pastor no puga acusar)

Ítem, que degun conseller esent pastor no pogue acusar als pastors de la devesa¹³⁶, i si (h)u fa no li sie de valor dit bani. **(23)**

(XLIII. Qui obrirà porta ni portella)

Ítem, que qualsevulle que obrirà /falsa/ porta ni portella que la vila aje de tanquar, i que no puguen acollir ninguna manera de roba¹³⁷ ni ninguna persona que defuge a la mort. I qui al contra farà que pague de bani 18 sous, lo ters al senyor, les dos parts a la vila, i que sie foragitat de la vila fins a tant que la vila li pareixerà.

(XLIV. Qui dirà paraula injuriosa)

Ítem, que ninguna persona no gose dir ninguna paraula injuriosa als jurats ni mustasafs ni a qualsevol persona que sie elegida per fer talls¹³⁸ de vila ni quèsties¹³⁹ ni guardes de]...[bo. Qui al contra farà **(24)** pague de bani 15 sous, lo ters al senyor, les dos part(s) a la vila.

(XLV. Qui serà elegit per la vila)

Ítem, que si los jurats o ome que sie elegit per la vila manarà a d[a]lgú per fer jornal o jornals de vila i no (h)u volrà fer, en tal cas li puguen llogar un ome conforme se trobarà, i més, que caigue en bani de 1 sou. Lo ters al senyor, les dos parts a la vila.

(XLVI. Si manarà plegar cartells)

Més avant que si los jurats manaran o donaran a plegar cartells a dalgú, lo aje de achceptar i pleguar dit cartell¹⁴⁰, i qui no (h)u volrà fer pague de bani per cada veguada 3 sous. Lo ters al senyor, dos parts a la vila. **(25)**

---

¹³⁶ *Devesa*: prat, tros de terra abundant d'herba i destinat al pasturatge, DCVB, vol. 4, pàg. 384.

¹³⁷ A continuació, "que" suprimit.

¹³⁸ *Tall*: conjunt de treballadors que fan una feina plegats, DCVB, vol. 10, pàg. 114. Per tant, els qui feien *talls de vila* deurien ser una mena de brigada municipal d'obres temporal.

¹³⁹ *Quèsties (questa)*: petició de diners o de fruits a una col·lectivitat, sia en donació voluntària per finalitat benèfica, sia a manera de tribut forçós, DCVB, vol. 9, pàg. 49.

(XLVII. Qui menjarà raïms ni altra fruita)

Ítem, que qualsevulle que menjarà raïms ni altra fruita ni ortalísies, així foraster com de la vila, pach de bani 7 sous¹⁴¹. I si s'enportarà fora de la eretat 14 sous, /de nit doble/¹⁴², i esmenat lo fruit o que torne lo fruit a son amo. Lo ters al senyor, les dos parts a son amo.

(XLVIII. Los qui juren de Déu)

Ítem, que los jurats ajen a elegir un ome cada ani en jurament que fase pagar lo bani als que juren de Déu, i que paguen de bani 6 diners. Lo ters al senyor, les dos parts a la llumenària, i que ls aje de fer besar tera.

(XLIX. Tot bestiar menut o gros)

Ítem, que tot bestiar menut o gros que roseguarà mallol¹⁴³ o mallols, que pague per cada cap 1 diner, o la esmena si **(26)** l'amo (h)o voldrà, i lo ters al senyor, les dos parts a l'amo. Més, si faran mal a qualsevol manera de parals¹⁴⁴, que paguen de bani 5 sous¹⁴⁵ o la esmena si l'amo volrà. Lo ters al senyor, les dos parts a l'amo.

(L. Tot bestiar o bèstia grossa)

Ítem, que tot bestiar o bèstia grossa que roseguarà figuera o figueres, que pague 3 diners per cada cap nodridó, i los caps nodridós són 3, i dels altres de guarda 6 caps]...[. I si estarà en coltia que aje anis que no sien llaurades o cuidades si la figuera serà verda que **(27)** puguen aver 1 sou de bani.

(LI. Qualsevol bèstia grossa)

Ítem, que qualsevol manera de bèsties grosses que aurà fet mal en plantades de qualsevol manera de arbres que sie pach de bani 7 sous¹⁴⁶, o la esmena. I si a cas l'amo no trobave ap

---

¹⁴⁰ *Cartell*: carta de desafiament, DCVB, vol. 2, pàg. 1074.

¹⁴¹ Import modificat. A sota, il·legible.

¹⁴² *De nit doble* afegit posteriorment per una altra mà.

¹⁴³ *Mallol*: vinya jove, el primer any que és plantada, DCVB, vol. 7, pàg. 175.

¹⁴⁴ *Parals (parada)*: porció plana de terra de conreu d'hortalissa o de llegums, separada de les altres per un solc o un crestall, DCVB, vol. 8, pàg. 212.

¹⁴⁵ Import modificat i de lectura incerta. A sota sembla llegir-s'hi "3" sous.

¹⁴⁶ Import modificat. A sota, "3" sous.

los pastors de esquisar que (h)o ajen a pagar los que no són de jurament. Lo ters al senyor, les dos parts a l'amo.

(LII. Que no puguen tallar arbres)

Ítem, que ningú no pugue tallar ninguna manera de arbre que estigue en percurat o prop de cova o coral, en bani de 5 sous o la esmena. Lo ters al senyor, les dos parts a l'amo. **(28)**

Y si acàs algú tallarà algun roure (o) /asina¹⁴⁷/ que sie en gariga, que pach de bani 3 sous o la esmena. Lo ters al senyor, les dos parts a l'amo.

(LIII. Que ningú no se'n pot portar llenia)

Ítem, que ningú no se'n pugue portar llenia de eretat de altri que l'amo aje tallat ni feta, en bani de tres sous i la llenia restituïda a son amo. Lo ters al senyor, les dos parts a l'amo.

(LIV. Que no-s pot tallar pi vert)

Ítem, que ningú no gose tallar ningun pi en so de altri que sie vert i esporguat per a fusta ni ombra, i qui tal farà pach de bani 5 sous per pi o la esmena a l'amo. Lo ters al senyor, les dos parts a l'amo. I si no **(29)** serà esporgat, que sie per a llenia, que pague 6 diners per cada pi i la llenia perduda, i lo ters al senyor, les dos parts a l'amo.

(LV. Si lo senyor balle assignarà pròmens)

Ítem, sempre que lo senyor balle assignarà pròmens per alguna qüestió que no ajen de anar fora la vila, los ajen de donar per cada un prom 4 diners, i si auran de eixir de la vila 1 sou.

<Vacat, d'una extensió de mitja pàgina aprox.> **(30)**

(LVI. Que no poden vendre pa ni vi)

Ítem, que ningú no pugue vendre pa, ni vi, ni oli a la menuda sino lo taverner o tener¹⁴⁸ sino a cantes¹⁴⁹ o mitges cantes vi, i l'oli a cortans¹⁵⁰ i a mitges cortans. Qui al contra farà que pach de bani 3 sous, lo ters al senyor, les dos parts a la *Vacat*.

---

¹⁴⁷ *Asina* (alzina) afegit posteriorment per una altra mà.

¹⁴⁸ *Tener*: botiguer, DCVB, vol. 10, pàg. 220.

¹⁴⁹ *Cantes* (*càntir*): mesura de líquids que conté poc més d'onze litres i serveix per mesurar principalment oli i vi, DCVB, vol. 2, pàg. 930.

¹⁵⁰ *Cortans* (*quartans*): mesura de líquids equivalent aproximadament a quatre litres, DCVB, vol. 9, pàg. 22.

(LVII. Qui tindrà baquó)

Ítem, qui tindrà bacó o bacons que·ls avie asoltés¹⁵¹ i fasen mal, paguen de bani 1 sou o la esmena. Lo ters al senyor, les dos parts a qui aurà pres lo mal.

(LVIII. Que no puguen ensellar bèsties)

Ítem, que ningú no gouse **(31)** ensellar bèsties per anar a fer ninguna faena temporal, ni portar càrregues a la vila, ni traure, que no sia per anar a fira. Asò se entén en diumenges ni festes manades per Santa Mare Església. Ni les persones no puguen fer ninguna manera de faena temporal, si ja donchs no tenien llisència dels jurats. I qui al contra farà, pach de bani 3 sous, lo ters al senyor, les dos parts a la llumenària de l'altar major.

<Vacat, d'una extensió d'un quart de pàgina aprox.> **(32)**

(LIX. Qui regoneixerà llaseres)

Ítem, que tota persona que regoneixerà llaseres¹⁵² ni ninguna manera de paraó¹⁵³ que pach de bani 5 sous i torne la paraó i cassa, si ja donchs la paraó no està en so de aquell qui la regoneixerà i si acàs és que ningú s'enporte llaseres ni lliniols¹⁵⁴ ni altra paraó, ajen a tornar la cassa o paraó a daquell qui l'aurà parada, en pena del damunt dit bani. Lo ters al senyor, les dos parts a l'amo de la paraó.

(LX. Qui trobarà bèstia en so del seu)

Ítem, qui trobarà alguna bèstia en so del seu que mal li fase que pach de bani 3 sous o la esmena. Lo ters al senyor, les dos parts a l'amo. **(33)**

---

¹⁵¹ *Asoltés*: sols, sense vigilància.

¹⁵² *Llaseres (llacera)*: llaç per a caçar, DCVB, vol. 6, pàg. 867.

¹⁵³ *Paraó*: parada per a caçar, DCVB, vol. 8, pàg. 223.

¹⁵⁴ *Lliniols (llinyol)*: fil per a pescar amb ham, DCVB, vol. 7, pàg. 22.

(LXI. Si aviaran les bèsties asoltes de nit)

Més avant, si algú de nit aviarà les bèsties o bèstia asoltes per la devesa¹⁵⁵ de l'orta i si mal auran fet i no's trobe qui aurà fet lo mal, que l'amo de la bèstia o bèsties pague lo dani que's trobarà que aurà fet. Lo ters al senyor, les dos parts a l'amo.

(LXII. Pastor que's negarà lo nom)

Ítem, qui trobarà algun pastor en la devesa dels que·ls an de acusar, si no·l coneix i li diu: "pastor, de qui ets" i no voldrà dir i se negarà lo nom, **(34)** que pague lo bani doble. I si no's negarà pague de bani 9 sous¹⁵⁶, i si's negarà /18/ sous¹⁵⁷. Lo ters al senyor, les dos parts a la vila. I si algú se negarà lo nom i aquell ta[l] conseller que l'acusarà aurà de anar a conèixer lo pastor, que l[o] pastor o son amo aje a pagua[r] en aquell tal 2 sous per sos treballs. I si algun jurat veurà agun pastor en la devesa i li dirà: "pastor, trau lo bestiar de la devesa" i no (h)u fa dins espai de una ora, que aquell o los altres lo (h)i puguen tornar a acusar. **(35)**

(LXIII. Si la vila fa algun arendament)

Ítem, que sempre que la vila volrà fer algun arendament de qualsevulla cosa que s'usi se'n tindrà consell, que tots aquells tals que tindran trachte de tenir ab aquell arendament que se n'ajen de anar del consell i no puguen votar, i si (h)o fan i's prove que ajen tingut tracte o sospita tindran, los puguen pendre de jurament i que paguen de bani 18 sous. Lo ters al senyor, les dos parts a la vila.

<Vacat, d'una extensió d'un quart de pàgina aprox.> **(36)**

(LXIV. Lo regar en dia de reg)

Ítem, que ningú no pugue regar l'aigua del molí sinó en dia de rech, so és de l'ora que se aquostume pendre l'aigua, que és lo disapte i dimats de punta de sol fins en l'altre dia a la mateixa ora¹⁵⁸. I tanbé lo moliner /ni altre¹⁵⁹/ no pugue pendre l'aigua a dengú lo dia de reg

---

¹⁵⁵ Segueix aquest text cancel·lat: " qui les trobarà en sò(l) del seu que mal li fasen que·n pugua aver de bani Vacat sous o la esmena, Lo ters al senyor, les dos parts a l'amo".

¹⁵⁶ Import modificat. Il·legible el primer.

¹⁵⁷ Import modificat. La primera xifra es troba cancel·lada de tal forma que n'és impossible la lectura.

¹⁵⁸ "lo disapte i dimats de punta de sol fins en l'altre dia a la mateixa ora". Text afegit amb posterioritat sobre un espai en blanc deixat expressament per a aquest fi, però per la mateixa mà que va redactar el capítol.

¹⁵⁹ Ni altre afegit amb posterioritat per una altra mà.

en pena del mateix bani. Lo ters al senyor, les dos parts¹⁶⁰ a la llumenària. Si ja no ere per adobar¹⁶¹ lo molí, en tal cas la pot pendre, tornar-la tanta mateixa, lo qual bani sie 5 sous¹⁶². Les dos parts a la llumenària, lo ters al senyor. **(37)**

(LXV. *Del moliner*)

I que lo moliner tingue lloch per a la volra de la sèquia de seguir l'aigua.

(LXVI. *Que el regar comenci dissabte*)

Ítem, que del¹⁶³ regar se aje a comensar lo disapte al cap de l'orta i lo dimats al sòl¹⁶⁴, i que ajen a regar a riu (?) que no pugue pendre l'aigua de nigú altre fins que aja regat, en bani de /10 sous¹⁶⁵/, deu sous¹⁶⁶, i que dengú no pugui aviar l'aigua ab riu quant aurà regat, sinó tornar l'aigua a la sèquia, /en pena de 5 sous/¹⁶⁷. Lo ters al senyor, les dos parts a la llumenària.

(LXVII. *Que tanquin els estelladors*)

Que aijan de tancar los estelladós an pena de 3 sous, i qui llebarà la aigua a l'altre 10 sous, que pague 10 sous lo que llebarà. Se (h)y (h)a de comensar al sòl a rregar fins aribar al cap¹⁶⁸. **(38)**

(LXVIII. *Que no puguin pescar ni caçar els diumenges*)

Ítem, que ningú no pugue pesquar ni casar ninguna manera de casa los diumenges o festes manades, so és abans de misa.

(LXIX. *Que hagin de netejar la sèquia*)

Sempre que los jurats manaran u altra persona que fasan nete(jar) la sèquia de son hort i no la farà, que se puga llogar un home a sos costes¹⁶⁹.

---

¹⁶⁰ Segueix aquest text cancel·lat: "a la regant o a l'amo".

¹⁶¹ *Adobar*: arreglar, DCVB, vol. 1, pàg. 202.

¹⁶² Import modificat. A sota es llegeix "3" sous.

¹⁶³ Segueix aquest text cancel·lat: "molí avall ajen a regar".

¹⁶⁴ Aquí la paraula no s'ha d'entendre com a "terra", sinó com a "lloc més baix" o "final", en contraposició al "cap", DCVB, vol. 9, pàg. 981.

¹⁶⁵ 10 sous afegit amb posterioritat per una altra mà.

¹⁶⁶ Import modificat. A sota: "3" sous.

¹⁶⁷ Afegit posteriorment per una mà diferent. Originalment l'ordinació deia: "... tornar l'aigua a la sèquia, lo ters al senyor..." però hom afegí una multa en cas d'aviar l'aigua al riu.

(LXX. *Que no prenguin l'aigua el dia de regar*)

Ítem, que lo dia de rech se aje de comensar al sòl de la horta /a rregà/ y que quiscunt regue lo que li tocarà, y esperarà regar fins arribar al cap de la horta. Y si algú serà atrebit a pendre el aigua sin tocar-li per sa tanda, pague de vany 10 sous, y si en acabar de regar abia el aigua al riu, que pague de vany sinch sous, y si no tapa bé los estelladós pague per cada un estelladó de vany 3 sous¹⁷⁰. **(39)**

<*Vacat, tota una pàgina*> **(40)**

(LXXI. *Que no seguín al fossar*)

Ítem, que ningú no puegue segà ni arencar erba en lo fossar, ni estendre bugada, ni metre-(h)i bèsties ni bestiar per pasturar en bani de 2 sous¹⁷¹ per cada veguada. Lo ters al senyor, les dos parts a la llumenària.

(LXXII. *Que puguín matar les gallines que entren al sembrat*)

Ítem, que en lo comú¹⁷², si (h)i van gallines que sie sembrat, fins que serà fora lo que auran sembrat (h)i puguen matar gallines i dar-les a son amo. I les puguen matar tots los caps de cases. **(41)**

<*Vacat, tota una pàgina*> **(42)**

(LXXIII. *Que mostrín els llibres de la vila*)

Ítem, que sempre que algú tindrà escriptures o llibres de la vila, tanbé jurats com altres, que lo dia dels comtes (h)o ajen a mostrar i que no (h)i puguen afegir ni llevar, en bani de 13 sous¹⁷³. Lo ters al senyor, les dos parts a la llumenària de l'altar major.

<*Vacat, d'una extensió de mitja pàgina aprox.*> **(43)**

---

¹⁶⁸ Tot aquest capítol està afegit per una mà diferent de la que va escriure les ordinacions anteriors.

¹⁶⁹ Ídem nota 88.

¹⁷⁰ Ídem nota 88.

¹⁷¹ Import modificat. Es llegeix "1" sou a sota.

¹⁷² *Comú*: conjunt de terres propietat del municipi, DCVB, vol. 3, pàg. 357.

¹⁷³ Import modificat. Xifra original il·legible.

(LXXIV. *Que no llencin aigua ni bruteses al carrer*)

Ítem, que ningú no pugue llansar aigua ni bruteses en lo carer públich, so és de les finestres ni teulades, en bani de 5 sous¹⁷⁴, lo ters al senyor, les dos parts a la llumenària. I que (h)i aquesen los jurats si no (h)i aurà mudafàs.

<*Vacat, d'una extensió de més de mitja pàgina aprox.*> **(44)**

(LXXV. *Qualsevol dia que pastaran*)

Ítem, que qualsevol lo dia que pastaran, quant li vindrà la tanda aje a posar bon recapte¹⁷⁵ al forn i tanquar, en bani de 15 sous¹⁷⁶. Lo ters al senyor, les dos parts a la llumenària. I en asò ajen a mirar los jurats en virtut del jurament que tenen, sempre que request los serà.

<*Vacat, d'una extensió d'un terç de pàgina aprox.*> **(45)**

(LXXVI. *Que la devesa comenci*)

Ítem, la devesa volem comense lo primer divendres de mars, la una aviar quan la vila vol.

<*Vacat, de dues línies i mitja*>

La debesa lo riu no se avie mai.

<*Vacat, d'una extensió de més de mitja pàgina aprox.*> **(46)**

(LXXVII. *Quan netegin la sèquia*)

Ítem, que lo dia que se escombre la sèquia del comú ajen de éser allí quant lo sol toque allí a la sèquia del comú, en bani de 5 sous¹⁷⁷. Lo ters al senyor, les dos parts a la llumenària.

<*Vacat, d'una extensió de més de mitja pàgina aprox.*> **(47)**

<*Vacat, una pàgina sencera*> **(48)**

---

¹⁷⁴ Import modificat. A sota es llegeix "1" sou.

¹⁷⁵ *Posar bon recapte*: posar bona cura, bona administració, DCVB, vol. 9, pàg. 216.

¹⁷⁶ Import modificat i il·legible l'original.

¹⁷⁷ Import modificat. Es llegeix "3" sous a sota.

(LXXVIII. *Que no rentin bugada al riu*)

Ítem, que ninguna persona pugue rentar bugades ni bruteses al riu, del pas en amunt, en bani de 5 sous¹⁷⁸, di(c) un sou. Lo ters al senyor, les dos parts a la llumenària.

(LXXIX. *Qui farà camí pel comú*)

Ítem, que qui farà camí per lo comú o li farà mal, que pag 2 sous de bany, dich dos sous. Lo ters al señor y les dos parts a la llumenària. Los jurat(s) que ajen de acusa¹⁷⁹.

<*Vacat, d'una extensió d'un quart de pàgina aprox.*> **(49)**

(*Cloenda*)

Les presens ordenacions vistes y firmades per mi, Miquel Juan Vidal, balle jeneral de la Baronia de Cabasés, a 20 de octubre de 1624¹⁸⁰.

<*Vacat, d'una extensió de mitja pàgina aprox.*> **(50)**

(LXXX. *Qui entrarà a l'horta*)

Qui entrarà a la horta a buscar caracacols en asò¹⁸¹ de altre, que pague 5 sous, y de nit doble¹⁸².

<*Vacat, d'una extensió de més de tres quarts de pàgina aprox.*> **(51)**

---

¹⁷⁸ Import modificat. A sota es llegeix "1" sou. De fet, a continuació hi ha l'especificació de l'import en lletres tal com es va estipular originalment.

¹⁷⁹ Tot aquest capítol està afegit per una mà diferent a la que va escriure les altres ordinacions, i diferent també de l'escrivà dels capítols LXVII, LXIX, LXX i LXXX

¹⁸⁰ Probablement el text de la cloenda sigui autògraf del batlle general

¹⁸¹ "Asò" és una variant de so (ço).

¹⁸² Capítol afegit per un altre escrivà, amb posterioritat, el mateix que va escriure els capítols LXVII, LXIX i LXX.

ORDINACIONS DE 1695

(Introducció)

Vuy, que contam als 6 de setembre de 1695, la vila de la Bisbal, tot lo consel junt en casa de la vila, an fet estes presents ordenacions.

(I. Qui tocarà palla d'altri)

És estat ordenat de toquarà palla de altri que pach de bañy 15 sous, ho y de nit dobble. Lo ters al senyor.

(II. Qui encetarà un paller)

Y qui ensetarà un pallé que pague de vany 59 sous. **(52)**

*(III. Els ramats que entraran a la devesa)*¹⁸³

Ítem, ordenàrem que ne la devesa page vuyt sous de vany per ramat, y de nit dobble, de tres caps en avant. Y en enbaí (?)¹⁸⁴ la devesa dobla-la lo riu, que no n'(h)i puge anar cap.

<Vacat, d'una extensió d'un quart de pàgina aprox.> **(53)**

<Vacat, d'una pàgina sencera> **(54)**

*(IV. Els ramats que entraran a les plantades)*¹⁸⁵

Ítem, ordenàrem que colties y plantades que en asoltar, que pagen 19 sous per ramat, lo ters al senyor. Assò és de 5 arbres en avant.

<Vacat, d'una extensió d'un quart de pàgina aprox.> **(55)**

<Vacat, d'una pàgina sencera> **(56)**

---

¹⁸³ La mala redacció del capítol en dificulta la comprensió, la qual cosa ens obliga a refer el text: "Ítem, ordenàrem que els ramats que entrin a la devesa paguin de multa vuit sous per ramat, i de nit doble. Es considera ramat als grups de tres o més animals. I que cap ramat no pugui envair la devesa de darrera el riu."

¹⁸⁴ *Enbaí*: envair?

¹⁸⁵ Ídem capítol anterior. Oferim el text refet: "Ítem, ordenàrem que qui aviï ramats en collites i plantades que pagui 19 sous per ramat, el ters al senyor. Es considera collita o plantada de 5 arbres endavant."

(V. *Qui jugarà a jocs*)

Primerament hordenam que ninguna persona sie atrebida a jugar a ningun gènere de joch abans de misa públicament los días festius de presepte, ni tantpoch mentre se diu vespres¹⁸⁶ y lo rosari. Y qui al contrari farà, que pague quiscunt una lliura¹⁸⁷ de cera groga per la luminària de l'altar major, y lo ters al señor.

(VI. *Qui farà herba al fossar*)

Ítem, qualsevol que farà herba en lo fossar, o estenderà roba o bugada en lo fossar, que pague miga lliura de cera groga a la luminara. Y así mateix qui posarà ninguna vèstia en lo fossar, la mateixa pena ya dita &. **(57)**

(VII. *Que hagin d'assistir a les processons*)

Ítem, hordenam que tots los caps de cases, sens faltar ningú, tinguen obligació de assistir ab les profesons de les ledanies, en pena de /micha/ lliura de cera groga par a la luminària, ho aya de donar rahó als jurats com hera el qui faltara fora vila y terme. Y si se la prova al contrari que pague doble, que serà una lliura de cera par a la luminària &.

<Vacat, d'una extensió d'un quart de pàgina aprox.> **(58)**

(VIII. *Que hagin d'assistir als funerals*)

Ítem, hordenam que sempre y quant morirà un cap de casa, home o dona, que tots los caps de cases de la vila de la Bisbal hagen de assistir sens faltar ningú a l'enterro, en pena de una lliura de cera groga par a la luminària.

<Vacat, d'una extensió de més de mitja pàgina aprox.> **(59)**

<Vacat, d'una pàgina sencera> **(60)**

(IX. *Qui desfarà paret o espona*)

Ítem, hordenam que de vuy en bant qualsevol persona que desfarà paret o espona per a traure caracols o altra cosa, pague de vany nou sous, dich 9 sous, y aia de tornar la paret o

---

¹⁸⁶ *Vespres*: una de les hores canòniques que es diuen després de la nona, DCVB, vol. 10, pàg. 757.

¹⁸⁷ *Lliura*: unitat de pes que generalment es considera dividida en dotze unces i equival aproximadament a 400 grams, DCVB, vol. 7, pàg. 31.

espona, a coneguda de l'amo de qui serà. Y així mateix qui entrarà a bus(car) caracols en los horts y horta dels altres sens licència de l'amo, de dia que pague de vany nou sous, y de nit doble. Les dos parts a l'amo y lo ters al senyó.

<Vacat, d'una extensió d'un quart de pàgina aprox.> **(61)**

(X. *El bestiar que entrarà en rastoll*)

Ítem, hordenam que de vuy en abant qualsevol gènere de vestiar que sie que entrarà en rastoll que aurà garves, que pague de vany nou sous, dich 9 sous. Y així mateix si entra en guaret que sie blan (h)y estarà a boluntat de l'amo fer-lo esmenar. Les dos parts a l'amo, lo ters al senyor.

(XI. *Tot pollí o vedell*)

Ítem, hordenam que tot pollí o vedell que mamarà, si fa mal que pague de vany nou sous, dich 9 sous, a l'amo a qui farà mal, o esmena, a llivertat de l'almo. **(62)**

(XII. *Qui entrarà en heretat d'altri*)

Ítem, hordenam que de vuy en abant qualsevol persona que sie que entrarà en heretat de altre a espigolar¹⁸⁸ o rebuscallar raïms, nous ni altras fruytes, que pague de vany nou sous, dich 9 sous, y lo que aurà espigolat sie per a (l')almo de la heretat &. Y així mateix qui entrarà a espigolar per rastolls de altre sens licència de l'amo que pague de vany nou sous a l'amo de la heretat, y lo que abrà espigolat perdut. Lo ters al senyor &.

<Vacat, d'una extensió d'un quart de pàgina aprox.> **(63)**

(XIII. *Qui collirà aglans*)

Ítem, hordenam que qualsebol persona que cullirà aglans de alcina u roure en procurat o cultivat, o prop del procurat, que pague de vany tres sous, y las aglans perdudas. 3 sous.

(XIV. *Qui mudarà camí*)

Ítem, qualsevol persona que mudarà camí general sens cunsentiment y voluntat de la vila, que pague de vany nou sous, dich 9 sous, y aja de tornar lo camí per a ahon la vila voldrà. Lo ters al senyor, las dos parts a la vila &. **(64)**

(XV. *Que puguin matar gallines*)

Ítem, hordenam que a qualsevol pesona que las gallinas li faran mal en asò del seu (h)i tinga llibertat de matar-las. Y si és ramat de gallinas o polls y no voldrà pagar lo dany anbran fet, que se puga aturar la gallina per lo dany aurà rebut el amo.

(XVI. *Qualsevol dona*)

Ítem, que qualsevol dona que sea casada o fadrina, que vaia en cos de camisa públicament fora de casa, hordenam que los jurats y amostasaf la pogan fer pagar de vany una gallina o son valor, y el que la egecutarà sian las dos parts per a ells y l'altra per al senyor &. **(65)**

(XVII. *Qui rentarà bugada al riu*)

Ítem, hordenam que de vuy en abant ninguna dona sie atrebida de rentar vugada ni altra roba de la palanca¹⁸⁹ en amunt, en pena de sinch sous, dich 5 sous.

(XVIII. *Qui hagi d'allenyar el forn de pa*)

Ítem, hordenam que a qualsevol casa que la tocarà alenyar lo forn de coure pa, aya de posar tota la lenya necesària serà menester per a que sie vo el forn lo dia que courà y se pastarà, y qui al contrari farà, fent instància als jurats, ells, o algun conseller, sien conexedors, mediant son jurament, de la falta. Y el que la culpa tindrà sie executat en sinch sous, y ademés fer-li posar la lenya (h)y faltará. La dos part per la vila &. 5 sous. **(66)**

(XIX. *Qualsevol tala o dany*)

Ítem, hordenam que qualsevol tala y dany que se farà en qualsevol heretat, y la tala sirà de vestiar de llana o pèl y no's trobarà qui (h)a fet la tala y ningú pot escusar aquells que

---

¹⁸⁸ *Espigolar*: collir els fruits que han quedat després de la collita general, DCVB, vol. 5, pàg. 428. Vegeu el cap. VII.

¹⁸⁹ *Palanca*: passera feta de taulons entre les dues ribes d'un riu o barranc, DCVB, vol. 8, pàg. 124.

tindran vestiar, la ajen de pagar per yguals parts tots los que tindran vestiar la dita tala, i lo que en ella esmenaran los prohoms.

<Vacat, d'una extensió de mitja pàgina aprox.> **(67)**

(XX. *Qui haurà de clamar*)

Ítem, hordenam que a qualsevol persona que li faran dany en asò del seu y heretat, se aije de aclamar dins deu dies vista la tala o dany li auran fet, y dins de un mes se aje de fer pagar el vany a qui lo abrà fet. Y si no lo fa, que li pase com cosa pagada.

(XXI. *Qui tindrà qüestió*)

Ítem, hordenam que si algú té alguna qüestió en sa heretat y van prohoms a vesurà, los aija de pagar la part que perderà. Y així mateix, los qui aniran per vanys y talas, que lo pague el que aurà fet la tala o dany. **(68)**

(XXII. *Si es crema algun bosc*)

Ítem, hordenam que si se crema algun vosch de gariga, que ningú sie osat ni atrebit de tallar lenya ni fusta sens licència de l'amo del vosch que no aije pasat un mes. Y qui al contra farà pague de vany nou sous, y la lenya y fusta perduda y tornada &. 9 sous.

(XXIII. *Que ningú no cremi barraca*)

Per quant se seix gran destrusió y dany en los voschs y pinars, en cremar les varraques y parada que tots los anys fan los varraquers de la cacera dels tors, hordenam que ningú sie osat ni atrebit de quemar la varraca y parada abrà fet. Y qui al contrari farà pague de vany nou sous, dos parts a l'amo que arrendarà el collet y lo ters al senyor. 9 sous. **(69)**

(XXIV. *Qui matarà volteria*)

Ítem, hordenam que qualsevol persona que matarà volteria y un la pren tota per a traure-la fora de la vila, y los de la vila volian de aquella casa y volateria, la pugan fer repartir. O si algun particular té necessitat de la casa se la puga aturar al mateix preu, y si el amo de la casa no voldrà fer-la a los de la vila sia a coneguda dels jurats. Y qui al contrari farà que pague de pena tres sous, les dos parts a la vila, lo ters al senyor. 3 sous.

(XXV. Qui desfarà bardissa)

Ítem, hordenam que qualsevol persona que desfarà enbardisada y entrarà vestiar en lloch envardisat, que pague de vany nou sous y que torne la envardisada, a coneguda de l'amo, como abans estabe. Les dos parts a l'amo, lo ters al senyó. 9 sous. **(70)**

ANNEXOS AL LLIBRE D'ORDINACIONS : INDEX¹⁹⁰

Taula de les ordenacions

Primo tota eretat que afronte ap camí

Qui se'n menarà ca ni gosa

Qui tallarà verga al riu..... 1

Qui desfarà paret, en lo primé¹⁹¹

Item tot bestiar menut

Tot pollí o vedell

Qui collirà aglans

Qui mudarà camí

Qui matarà gallines..... 2

Item que no puguen crear procurador

Que la vila aje de anar en osta..... 3

Item qui mal pendrà se clame

Tota tala que no-s trobarà

Tot ome que veurà ca rabiós **(76)**

Qui-s clamarà de tala com no deu

Qui aurà de anar per qüestió

Qui cremarà bosch..... 4

Item qui comprarà ninguna manera de casa¹⁹² ni volateria

---

¹⁹⁰ Aquesta “Taula de les ordenacions” es troba entre les pàgines 71 i 78, intercalada entre els annexos d'èpoques. Sembla ser que la taula fou escrita cap a les pàgines finals del còdex i es van deixar moltes pàgines en blanc entre la taula i les ordenacions de 1624. Posteriorment, aquest espai va ser aprofitat per a escriure-hi les ordenacions de 1695, i a continuació les èpoques, fins arribar a les pàgines d'índex, que com que ja estaven escrites, van ser respectades i es van continuar escrivint les èpoques a continuació. Això explica per què la taula de les ordenacions es troba intercalada entre les èpoques. Tanmateix, en aquesta edició respectem l'ordre lògic de les parts del còdex i no les volem mesclar. Seguim indicant l'ordre de paginació a l'original mitjançant les xifres en negreta entre parèntesi.

¹⁹¹ “en lo primé” fa referència a la pertinença d'aquesta anotació al primer foli de l'índex. L'escrivà la va anotar per sota del numerador de foli 1, i vol indicar que el títol correspon a aquella secció.

Qui metrà bestiar en lloch enbardisat
Que puguen tenir arnes.....5

Item tot bestiar gros o xich
Que no puguen pendre llenia
Que no puguen girar les aigües.....6

Item llaurant prop de vinia
Que tot bestiar esbarrat
Que puguen pasar garbes
Qui tallarà eura.....7

Item qui jugarà diummenjes o festes **(77)**
Qui matarà ginets o fagines
Qui vindrà a moldre olives
Tot ca que mal fase.....8

Item qui clamarà de pastor
Que an de ser a les porfesons
Qui en consell dirà paraula mala
Qui tindrà ofisi de vila.....9

Item qui matarà recorts
Qui entrarà ap ort clos
Quant algun camí veïnal.....10

Item qui enbardisarà camí
Que no puguen veremar
Que sent pastor no puga acusar
Qui obrirà porta ni portella

---

¹⁹² Caça

Qui dirà paraula injuriosa.....11 **(78)**

Item qui serà elegit per la vila

Si manaran plegar cartells

Qui menjarà raïms ni altra fruita

Los qui juren de Déu

Tot bestiar menut o gros.....12

Item tot bestiar o bèstia grossa

Qualsevol bèstia grossa

Que no puguem tallar arbres.....13

Item que ningú no se'n pot portar llenia

Que no's pot tallar pi vert

Si lo senyor balle assignarà promens.....14

Item que no poden vendre pa ni vi

Qui tindrà baquó

Que no pugen ensellar bèsties.....15 **(79)**

Item qui regoneixerà llàseres

Qui trobarà bestia en so del seu

Si aviaran les bèsties asoltes de nit

Pastor que's negarà lo nom.....16

Item lo regar en dia de reg

Si la vila fa algun arendament

<Vacat, d'una extensió de més de mitja pàgina aprox.> **(80)**

1

Confesso yo, lo baix firmat, aver rebut per mans de Manuel Pardell y Juseph Macip, regidós de la Bisbal, la cantitat de 3 lliures 1 sou 6 diners per dues pensions que tots anys correspont lo poble de la Bisbal 1 lliura 10 sous a la segrestia de la iglésia de la Granadella. Y dites dues pensions són a bon comte del dit sensarl de dita segrestia. És ver. En la Bisbal, vui dia 8 de octubre de 1746.

Juseph Sunyé de la Granadella.

<Vacat, d'una extensió d'un quart de pàgina aprox.> (71)

<Vacat, d'un apàgina sencera> (72)

2

Confesso yo, lo baix firmat, aver rebut per mans dels regidós de la Bisbal la suma y cantitat de 10 lliures, dich deu lliures moneda barcelonesa, les quals són per una pensió que lo poble de la Bisbal correspont al benefissi baix la invocació del Corpus Christi en la parroquial iglésia de la Granadella. Y dita cantitat ha rebut Juseph Escoda. Y per ser la veritat fas lo present recibo vui, dia 24 de setembre de l'añ 1747. Y paguen los sobredits regidós per los sobredit añ de 1747.

Firmo yo, mossèn Francisco Navàs, vicari de la Bisbal, per Juseph Escoda de la Granadella, com a procurador de dit mossèn Juseph Biorca. (73)

<Vacat, d'una pàgina sencera> (74)

<Vacat, d'una pàgina sencera> (75)

3

Dich yo, lo infraescrit, que confesso aver rebut dels regidós de la Bisbal la suma y cantitat de 10 lliures, dich deu lliures moneda barcelonesa. Y dita cantitat és per una pensió que tots anys me correspont la vila de la Bisbal. Y per ser la veritat fas lo present recibo vui, dia 10

de agost de 1738. Y paguen los sobredits regidós per lo añ de 1736, y a bon conte tinch rebut lo baix firmat per lo añ de 1737 sis lliures 14 sous 9 diners. Y per no saber de ascriure dono facultat al senyor vicari, mossèn Francisco Navàs.

Ignasio Jordà de Ascó.

4

Dich yo, lo infraescrit, que confesso aver rebut dels regidós de la Bisbal la suma y cantitat de 10 lliures, dich deu lliures moneda barcelonesa. Y dita cantitat és per una pensió que tots anys correspont a mi baix firmat la vila de la Bisbal. Y per ser la veritat fas lo present recibo vui, dia 6 de setembre del añ de 1739. Y paguen per lo añ de 1737 los sobredits regidós.

(81)

<Y a bon conte tinch rebut jo lo baix firmat 7 lliures 1 sou 7 dinés per lo añ de 1738.>

<Y per jo no saber de ascriurer dono facultat al senyor vicari.>

Jo, Ignàsi Jordà de Ascó.

5

Dich yo, lo infraescrit, que confesso aver rebut per mans de Miquel Sas y Jaume Macip, regidó menor, la suma y cantitat de 10 lliures, dich deu lliures moneda barcelonesa. Y dita cantitat deu a fe per una pensió que tots anys correspont a mi baix firmat la vila de la Bisbal. Y per ser la veritat fas lo present recibo vui, dia 4 de setembre de l'añ de 1740. Y a bon conte tinch rebut lo baix escrit 7 lliures 1 sou 7 dinés per lo añ de 1738.

6

Dich jo, lo infraescrit¹⁹³, que confesso aver rebut per mans de Miquel Sas y de Jaume Macip, sen regidós de la Bisbal, la suma y cantitat de 10 lliures, dich deu lliures moneda barcelonesa. Y dita cantitat és per una pensió que tots (anys) me corespont a mi, baix **(82)** firmat. Y per ser la veritat fas lo present recibo vui, dia 4 de setembre de mil set(cents) quaranta. Los sobredits regidós paguen per lo añ de 1738, y tinch rebut a bon conte 7 lliures 1 sou 7 dinés per lo añ de 1739.

Jo, Ignasio Jordà de Ascó.

---

¹⁹³ Repetició "escrit".

7

Firmat y per ser la veritat fas la presen rebuda vuy, dia 3 de setembre de mil setsents 39. Tinch rebut dels regidós de la Bisbal 10 lliures, y tinch rebut per lo any (17)40 7 lliures 16 sous 1 diné.

Jo, Ignasio Jordà de Ascó.

8

Dich yo, lo infraescrit, que confeso aver rebut dels regidós de la Bisbal la suma y cantitat de 10 lliures, dich deu lliures moneda barcelonesa. Y és per una pensió que tots anys corresponen a(l) baix firmat. **(83)** Y per ser la veritat, ho firmo en la Bisbal vui, dia 27 de agost de l'any de 1742. Y paguen los sobredits regidós de la Bisbal per lo any de 1740. Y tinch rebut yo, lo baix escrit, a bon conte per lo any que ve, serà lo any 1741 <]...[sous>. Y per no saber de ascriure dono facultat al reverent vicari de la Bisbal¹⁹⁴ per a que firme per mi.

Ignacio Jordà, de la vila de Ascó.

9

Tinch rebut yo, lo baix firmat, dels regidós de la Bisbal, a saber és Jaume Macip de Andreu y Francisco Macip de Ramon, la suma y cantitat de 10 lliures, dich deu lliures moneda barcelonesa. Y és per una pensió que tots anys correspont la vila de la Bisbal a mi, baix firmat. Y per ser la veritat fas lo present recibo vui, dia 2 de setembre de 1743, y paguen los dits regidós per lo any de 1741. Y tinch rebut, jo lo baix ascrit, a bon conte per lo any de 1742 6 lliures 5 sous. Y per no saber de escriure dono facultat al senyor vicari de la Bisbal que firme per mi.

Ignasio Jordà de Ascó. **(84)**

10

Tinch rebut yo, lo baix firmat, dels regidós de la Bisbal, a saber Miquel Sas y Francisco Rebull, la suma y cantitat de 10 lliures, dich deu lliures moneda barcelonesa. Y dita cantitat és per una pensió que tots anys correspont la vila de la Bisbal a mi, baix firmat. Y per ser la

---

¹⁹⁴ Repetició "de la Bisbal".

veritat (h) o firmo en la Bisbal y fas lo present recibo vui, dia 6 de setembre de l'añ de 1744. Y paguen per lo añ de 1742, y tinch rebut a bon comte per lo añ que ve 6 lliures 16 sous 10 dinés. Y per no saber de ascriure dono facultat al reverent mossèn Francisco Navàs, vicari de la Bisbal.

Firmo per Ignasio Jordà de Ascó.

11

Tinch rebuda yo, baix firmat, pels regidors de la Bisbal Jusep del Portal y Jaume del Perche, la suma y cantitat de 10 lliures, y dich deu lliures, y dita cantitat per una pensió que tots anys correspon a la vila de la Bisbal y lo baix firmat. (H) o firmo en la Bisbal y fas lo resibo vuy, dia 2 de octubre de 1749, y paguen per lo an 1743, y tinch rebuda per lo añi 1744 <7 lliures 5 sous 2 dinés>. Y per no saber de escriure dono dificultat yo, Ygnasi Jordà, a Miquel Sas de la Bisbal, de la present rebuda. **(85)**

12

Tinch yo, lo baix firmat, rebut per mans de Manuel Pardell y Juseph Macip del Forn, regidós de la Bisbal, la suma y cantitat de 10 lliures, dich deu lliures moneda barcelonesa. Y dita cantitat és per una pensió que tots anys me correspon lo poble de la Bisbal a mi, baix firmat. Y per ser la veritat fas lo present recibo vui, dia 4 de setembre de 1746. Y paguent per lo añ de 1744. Y tinch rebut a bon conte 7 lliures 11 sous 8 dinés per la pensió de l'añ de 1745. Y per no saber de ascriure dono facultat al reverent vicari firma per mi.

Jo, Ignasio Jordà de Ascó.

<Vacat, d'una extensió d'un quart de pàgina aprox.> **(86)**

13

Tinch yo, lo baix firmat, rebut per mans de Jaume Masiph de Andreu y Francisquo Ramon, regidós de la Bisbal, la suma y cantitat de 10 lliures, dich deu lliures. Y dita cantitat és per una pensió que tots anys corespon lo poble de la Bisbal a mi, baix firmat. Y per ser la veritat fas la present rebuda vui, dia 3 de setembre de 1747. Y paguen per la pensió de l'any 1745, y tinch rebut <9 lliures 3 sous 6 diners> per lo any 1746.

Jo, Ignasio Jordà de Ascó, per no saber de escriure dono facultat a Masià Masip.

Jo, Ignasio Jordà de Ascó. **(87)**

14

Dich yo, lo baix firmat, que (h)e rebut del poble de la Bisbal per mans de Miquel Sas y Miquel Juan, regidors del poble de la Bisbal, la suma y cantitat 10 lliures, dich deu lliures. Y dita pensió corespon tots anys al poble de la Bisbal y a mi baix firmat. Y per ser la veritat fas la present vuy, dia 20 de octubre 1748. Pagen per la pensió de l'any 1746 y té rebut per lo any 1747 a bon conte <9 lliures 6 sous 3 diners]...[>.

Yo, Ygnasi Jordà de Ascó, per no sabè d'escriure dono dificultat a mi, Miquel Sas de la Bisbal, de fe la present rebuda.

Yo, Ygnasi Jordà de Ascó. **(88)**

15

Dich yo, lo bax firmat, que del poble de la Bisbal per mans de Juan de Grabiell y Jaume del Perche, sen regidors del poble de la Bisbal, la suma y cantitat de 10 lliures, dich deu lliures, y dita pensió corespon tots anys al poble de la Bisbal y a mi bax firmat. Y per ser la veritat fas la present vuy, dia 17 de agost de 1749. Pagen per la pensió de l'any 1747, y té rebut a bon conte per lo any 1748 <9 lliures 6 sous 9 diners> <9 lliures 7 sous>.

Yo, Ignasi Jordà de Ascó, per no sabè d'escriure done defecultat a yo, Miquel de fe la present rebuda. **(89)**

16

Dich jo, lo baix firmat, que tinch rebut dels regidós de la Bisbal, que són Manuel Pardell y Francisquo Masiph de Ramon, la suma y cantitat de 10 lliures, dich 10 lliures. Y paguen per lo any 1748, y a bon comte tinch rebut per lo any 1749 *Vacat*. 2 sous. Per ser lo ver fas la presen vuy, dia 20 de setembre de 1750. Y per no saber de escriure dona facultat a Masià Masiph.

<Jo, Mariano Jordà>

Jo, Ygnasio Jordà. **(90)**

17

Dich jo, lo baix firmat, que tinch rebut dels regidors de la Bisbal, que són Francisco Rebull y Jusep Masip del Forn, la suma y cantitat de 10 lliures, dich 10 lliures, les quals són per un sensal que tots anys cor(res)pon al comú de la Bisbal. Y pagen per lo any de 1749, y per lo any 1750 a bon conte 9 sous 10 diners. Y per ser lo ver fas la present vuy, dia 29 de agost de 1750. Y per no sabè d'escriure done dificultat a Miquel Sas miñó.

Yo, Ygnasi Jordà d'Asquó. **(91)**

18

Passats comtes los regidors de la Bisbal ab Ignasi Jordà de Ascó del censal l'(h)y correspon la vila de la Bisbal al dit Jordà, s'(h)a averiguat estar deven la cantitat de 28 lliures, dich vint y vuyt lliuras, y són fins lo dia se llensà lo dret per pagar los acreadors, que fou dia 5 de novembre de 1752. És ver. Dia 3 de setembre de 1753

En presència de mossèn Francisco Navàs. **(92)**

<Vacat, una pàgina sencera> **(93)**

<Vacat, una pàgina sencera> **(94)**

APÈNDIXS

Apèndix 1

Lo marquès de Aguilar, loctinent y capità general.

Amat de la real mà. Per part de les universitats de Cabacés, la Figuera, Vilella d'Avall, Vilella d'Amunt, la Bisbal y Margalef som stats soplucats que os manàssem sobreceure en la execució que contra dites universitats feu per rahó del que són obligats a la contrabució de les obres de la fortificació de Tarragona. Attès que ells són contents de pagar de la manera que pagan les altres universitats de la vegueria de Monblanch, ço és a rahó de nou sous per foch, e segons la relació que tenim del racional de la diputació stan fogasades totes les dites universitats en cent y trenta vuyt fochs, de les quals ne donau de gràcia dotze, per ço vos diem, encarregam e manam que sobrecegau en la dita execució, y per a pagar la dita quantitat que·ls toca a la dita rahó de nou sous per foch, los donareu algun temps rahonable perquè ab major comoditat y sens dañ d'ells pugan millor pagar, nomenant-los a mossèn Luís Janer depositari de les pecúnies de dita fortificació, o altra persona a qui paguen lo que seran obligats. E no farau altra cosa. Dat en Barchino a xiii de febrer any MDXXXXV.

Marquès de Aguilar.

G. Viladamor &.

Arxiu Històric de Tarragona, signatura 358, topogràfic 4/41

Apèndix 2

En la present fas clara evident fe y rrelació jo, lo davall scrit, com en los registres de nostra Cort y a una sentència la qual és del modo y forma del tenor següent &.

Christi nomine invocato &.

Don Jusep de Aberia, assessor ordinari de la Baronia de Cabassés &. Vista y oïda la qüestió que és entre parts del síndih de la Bisbal de dita Baronia de part una, y lo síndih de la Granadella de part altra sobre la exahció y collehta de les qüèsties del molí fariner que la dita universitat de la Granadella té y poseix en lo terme de la Bisbal, pretenent lo dit síndih de la Bisbal que lo síndih de la Granadella deu ser condemnat en haver de pagar per rraó de dit molí totes les qüèsties que per la universitat de la Bisbal són imposades conforme los veïns de dita universitat de la Bisbal les paguen, lo contrari pretenent dit síndih de la Granadella, vistes les sentències proferides per los prohòmens y cumpliment de pròmens de la dita vila de la Bisbal a 19 de desembre 1684, ço per lo balle local de dit lloh de la Bisbal, de llur Consell y la apelació ynterposada per part del síndih de la Granadella de dites sentències, vistes les lletres sitatòries y inhibitòrries per dit assessor proveïdes y notificació de aquelles y finalment hoïdes les parts y entès tot lo que de paraula y en scrits an volgut deduir y allegar tenint a Déu davant dels ulls &, sentència, pronuncia y declara en lo modo següent:

Attès que consta que la universitat de la Granadella té y poseix <un molí> en lo terme del lloh de la Bisbal, de la Baronia de Cabassés, un molí fariner y per consegüent ser terratinent de dit lloh y que en via de dret los terratinents en algun territori de altra universitat estan tinguts y obligats a contribuir y pagar per rraó de allò que tenen y poseixen en dit territori en tots los càrrehs rreals y patrimonials de dita universitat y deuen pagar totes les qüèsties y taches que per a la paga de dits càrrechs rreals y patrimonials són imposades. Attès també que no consta de la manera que deu constar que la universitat de la Granadella y abitants en ella sien veïns de dit lloh de la Bisbal, per so y altrament pronuncia sentència y declara que lo dit síndih de la Granadella ha y deu ser condemnat com ab la present de la millor manera que pot lo condemna en aver de contribuir y pagar les collechtes y qüèsties que per dita universitat de la Bisbal són imposades per rraó de dit molí fariner, per a pagar los càrrechs

rrerals y patrimonials de dita universitat de la Bisbal. Cada una de les parts pague ses despesses, y co. co. in &.

Jusep de Abaria, assessor.

Fonch publicada la present sentència en lo lloh de la Bisbal a 30 giner 1655 per mi davall scrit notari.

Y perquè a la present se done crèdit en judici y fora d'ell jo, lo davall scrit, firmo la present sentència de la mia mà, y referendada ab lo sello del meu ofici. Dat en nostra Cort de Cabassés als 31 giner 1655.

Salvador Bordes, scribe dihta curie &.

Arxiu Parroquial de Cabassers, Fons de la Baronia, doc. núm. 12 (signatura provisional)

Apèndix 3

Capitulació feta entre los pròmens hi singulars del loc de la Bisbal y mestre Pere Homdedéu, pintor, sobre hun retaule que dit pintor se obligue fer en la sglésia de dit loc de la Bisbal, lo qual a de aver x palms de amplària e xiii de levada, ço és del pam del dit pintor, en lo qual a de aver lo banc en tres peces, en quascuna peça dos cases, en lo banc tres cases: en la huna part de dit banc sant Sebastià, e a l'altra sant Fabià y enmij la Pietat, y en la peza del mig Nostra Dona, a la punta lo Crucifíx, en la peça de la mà dreita sant Cosme e santa Lúcia, en la altra sant Damià e sant Berthomeu, per preu de xiii l, dic tretze liures, les quals se agen arepartir en les següens pagues: la primera cinc liures, la segona agua quatre liures, la qual sia a paguà la última e darrera sia a Nostra Dona de setembre pervinedora. Hi de dits diners rebuts dit mestre Pere farà albarà, e per dit preu ab dites condicions dit mestre Pere se obligua dar-los acabat y posat dit retaule en la sglésia dita, emperò que dits òmens sien tenguts trametre bèsties y traginer per portar-lo de Cambrils ha hont él té sa cassa, y açò de vuy dia de la]...[fins al dia de Pasqua de Resurrecció pervinent &. Y a tot açò tenir e conplir se obligua dit mestre per tots lurs béns aguts e per aver &. Fiat larguo modo ut decet &.

Y dit mestre Pere se obligua que quant li donaran diners per la sobredita rahó él los aga de donar fermaça per seguretat de lurs òmens & en Cabacés ho en lo matex loc de la Bisbal.

Arxiu Parroquial de Cabassers, Fons notarial de la parròquia, sense signatura.

Document sense data, però inclòs en un manual de protocols notarians de mitjan segle XVI.

Apèndix 4

La Bisbal

También es este lugar de la jurisdicción del obispo de Tortosa mixta con el ilustre duque de Cardona como queda referido. El obispo nombra bayle, los jurados se elegían por votos de los del consejo. Tiene 88 vezinos y así ha de haver dos regidores.

Bayle

El ilustre cabildo de la santa iglesia de Tortosa en el referido nombre de administrador durante su sede vacante ha nombrado para bayle a Damián Macip. Pareze que es a propósito para el empleo.

En virtud de consulta de 25 octubre 1718 y decreto de su excelencia de 7 enero 1719 queda aprobado y en 15 abril de dicho se dio certificado.

En virtud de consulta de 11 febrero 1723 fue nombrado por bayle Andrés Macip y con decreto de su excelencia de 22 de dichos fue aprobado.

En consulta de 29 marzo 1726 fue nombrado por bayle Joan Macip de Gabriel y con decreto de su excelencia de 25 abril de dicho fue aprobado.

En consulta de 14 enero 1729 fue nombrado por bayle Joseph Macip del Forn y con decreto de su excelencia de 12 marzo de dicho fue aprobado.

En consulta de 20 enero 1732 fue nombrado por bayle Joan Macip de Gabriel y con decreto de su excelencia de 6 febrero de dicho fue aprobado.

En consulta de 8 julio 1734 fue nombrado por bayle Joseph Macip del Portal y con decreto de su excelencia de 9 de dichos fue aprobado, y en 6 agosto del mismo se dio el certificado.

En consulta de 17 abril 1736 fue nombrado por bayle Joan Macip del Forn y con decreto de su excelencia de 23 de dichos fue aprobado.

En consulta de 20 abril 1738 fue nombrado por bayle Joseph Macip del Portal y con decreto de su excelencia de 24 de dichos fue aprobado.

La Bisbal

Regidores

Joseph Macip del Portal

Joseph Ricart

Se expidió este despacho en 13 abril 1719 y se entregó en 16 de dichos.

En virtud de consulta de 14 mayo 1720 fueron nombrados por regidores los siguientes:

Joseph Macip del Horno

Juan Macip menor del Perge

Y con decreto de su excelencia de 15 de dichos fueron aprobados. Se expidió este despacho en 17 mayo 1720 y se entregó en 27 de dichos.

En virtud de consulta de 11 julio de 1722 fueron nombrados por regidores de dicho lugar:

Andrés Macip

Joseph Masip de Jayme

Y con decreto de su excelencia de 13 del mismo fueron aprobados.

En virtud de consulta de 11 febrero 1723 fueron nombrados por regidores:

Miguel Sas

Joseph Macip del Portal

Y con decreto de su excelencia de 22 de dichos fueron aprobados.

En virtud de consulta de 22 marzo 1724 fueron nombrados por regidores:

Juan Macip de Gabriel

Juan Macip del Perche

Y con decreto de su excelencia de 23 de los mismos fueron aprobados.

En consulta de 20 abril 1725 fueron nombrados por regidores:

Joseph Ricart

Francisco Rebull

Y con decreto de su excelencia de 21 de dichos fueron aprobados.

En consulta de 29 marzo 1726 fueron nombrados por regidores:

Miguel Sas

Jayme Macip de Andreu

Y con decreto de su excelencia de 25 abril de dichos fueron aprobados.

En consulta de 29 diciembre 1726 fueron nombrados por regidores de 1725:

Joseph Macip del Portal

Joseph Ardèvol

Y con decreto de su excelencia de 30 de dichos fueron aprobados.

En consulta de 8 enero 1728 fueron nombrados por regidores:

Joan Macip hijo de Gabriel

Francisco Rebull

Y con decreto de su excelencia de 9 de dichos fueron aprobados.

En consulta de 25 febrero 1729 fueron nombrados por regidores:

Miguel Sas

Joan macip del Perxe

Y con decreto de su excelencia de 26 de dichos fueron aprobados.

En consulta de 13 enero 1730 fueron nombrados por regidores:

Joseph Macip del Portal

Damián Macip

Y con decreto de su excelencia de 18 de dichos fueron aprobados.

En consulta de 25 enero 1731 fueron nombrados por regidores:

Francisco Rebull

Jayme Andreu

Y con decreto de su excelencia de 9 febrero de dichos fueron aprobados.

En consulta de 20 enero 1732 fueron nombrados por regidores:

Miguel Sas

Joseph Ardèvol

Y con decreto de su excelencia de 6 febrero de dicho fueron aprobados.

En consulta de 5 febrero 1733 fueron nombrados por regidores:

Joseph Macip del Portal

Damián Macip

Y con decreto de su excelencia de 11 de dichos fueron aprobados.

En consulta de 8 enero 1734 fueron nombrados por regidores:

Joseph Macip del Forn

Francisco Maicp de Ramon

Y con decreto de su excelencia de dicho día fueron aprobados.

En consulta de 16 diciembre 1734 fueron nombrados por regidores:

Jayme Andrés

Juan del Perche

Y con decreto de su excelencia de 20 de dichos fueron aprobados.

En consulta de 21 diciembre 1735 fueron nombrados por regidores:

Miguel Sas

Jayme Macip del Perche

Y en decreto de su excelencia de 15 enero 1736 fueron aprobados.

En consulta de 14 diciembre 1736 fueron nombrados por regidores:

Francisco Rebull

Joan Macip

Y con decreto de su excelencia de 18 de dichos fueron aprobados.

/En consulta de 8 enero 1738 fueron nombrados por regidores:

Joan Macip del Perche

Francisco Macip de Ramon

Y con decreto de su excelencia de 15 de dichos fueron aprobados./

Arxiu de la Corona d'Aragó, Audiència, Registres, núm. 184, fols. 156r.-158v.

Apèndix 5

Anno domini mcccx quinto:decimo Kalendas januarii.

Aquesta és memòria que fan los prohòmens de Cabaces y de tot lo terme, de les usances y de les costumes que ells y llurs antecessors an tingudes y usades y llurs senyors an a ells observades y a llurs antecessors del temps de llur menbransa a ençà, en fins en aquest dia. Les quals usances los ha atorgades en Bernat de Jardí, prior de Tortosa, ab consentiment del senyor bisbe y del capítol de Tortosa, etc.

Primerament han usat y acostumat que totes les centènsies e los primers juins són de[ls prohòmens] per assignació del batlle. E ci per aventura ne[gú] se vol apellar de la centènsia ho juý de pròmen[s], deu-se apellar y pot, al senyor prior. E de la centèn[sia] del senyor prior ci algú ce volrà apellar an acos[tu]mat e usat que's poden apellar y deuen al senyor bisbe de Tortosa.

Ítem, an usat y acostumat que qui traurà coltell p[er] pegar a altri dins los murs de la vila, que deu pa[gar] lx. sous a la senyoria.

Ítem, que qui traurà coltell primerament contra [altre] fora los murs de la vila, que pach xxx. sous.

Ítem, qui pegará a altri ab puny clos, que pach a la s[enyoria] x. sous de pena; y qui pegará altre yradament ab la palma a remà o en altra manera, que pach v. sous.

Ítem, qui pendrà altre yradament als cabells y li pegará cens que sanch no isca, deu pagar v. sous de pena a la senyoria, y ci li traurà sanch x. sous si yradament cirà feyt.

Ítem, que qui vedará penyora al saig, que pach v. sous de pena al senyor.

Ítem, que qui obrirà porta que'l saig aja tancada, sen[s] voluntat del senyor, que cia caygut en pena de v. sous a la senyoria.

Ítem, an usat y acostumat que qui trencarà enpara de la senyoria o de altra persona per qui tenga algun[a] cosa [a cens o a loguer,] cens voluntat de la senyoria o de aquell que aurà fet emparar, que pach v. sous a aquell qui aurà trenca[da] la enpara.

Ítem, que qui dirà paraules vils davant la senyoria que pach v. sous de pena.

Ítem, an usat y acostumat que ningú no cia pres en persona, que puga donar fermances, ci donchs no és barro a son senyor ho matador o lladre manifest.

Ítem, que tot hom qui arrencarà arbre o molyó o fita cidentalment que pague lx. sous de pena a la senyoria.

Ítem, que qui furtares abelles que pach ix. sous de pena a la senyoria y que esmenen les abelles a aquel a qui les aurà furtades.

Ítem, qui tallarà ningun arbre qui l'en fruit, que deu pagar x. a la senyoria, et que esmenen lo arbre cegons sa valor, an aquell de qui serà lo a[bre] abans que'l tallàs.

Ítem, qui furtares bestiar que pach lx. sous de pena a la senyoria y que esmenen lo bestiar a aque[ll a] qui l'aurà furtat.

Ítem, an usat y acostumat que si ningú ce clama[rà] de altre a la senyoria, que la senyoria pose pena de v. sous a aquell de a qui lo clam és fei,t, que per tot aquell d[ia] s'avinga os pos ab lo clamat o que ferm de dret per lo dit clam; y ci pasa lo dia que no s'avinga, o nos [pos], o no ferma, és caygut en la dita pena; vol lo p[rrior] aquesta pena cia de v. sous per cada dia ci no fa [la una] cosa de les damunt contengudes.

Ítem, que qui arrencarà termes en algú ab al[adre], que deu cridar los veïns que aquí seran, y que en presència [d'ells] /torn lo dit terme/ en aquell lloch on era. Y ci no y aurà veïns en torn, que no'y gos llaurar-ne més obrar tro aja anats cerca[r] y a menar veïns ab los quals torn lo dit terme en son lloch, y ci ú fa que li cost x. sous de pena.

Ítem, totom qui furtares res, que torn la lladronícia a que agui o aurà furtat, y que pag la dobla a la senyoria. Y ci pagar no porà, sia a coneguda del senyor et dels pròmens.

Ítem, que ci la senyoria demane en algú de veritat ab sacrament, que aquell qui cerà demanat fasa lo sacrament y digue veritat aquella que sàpia, demanarà excusa y farà be son sacrament. Y qui contra farà, així que cia reprovat que aja fei fals sacrament, deu éser punit en pena de cent sous a la dita senyoria, y ci no pot pagar los dits c. sous que prenga lx. açots en la plasa.

Ítem, an usat et acostumat que, ci la senyoria volrrà fer inquisició general o especial, que o fase ab voluntat y ab consentiment dels pròmens y que cien persents los jurats de la vila. En altra manera, no ha acostumat la senyoria de fer inquisició cens los dits jurats, ab consentiment dels dits pròmens per tal com a ells ve lo primer juý y la primera centensia, segons que ya és dit damunt.

Ítem, que qui té misatge y el gite de ci sens justa raó, que li cie tingut de pagar tota la soldada ab íntegre. Y ci lo misatge se yxirà de son senyor sens justa raó, que per asò que

aurà afanat per lo temps que aurà cervit y que dins un any conplit no gos estar en lo terme sens voluntat de aquell ab qui estave, y ci o fa, que pach v. sous de pena a la senyoria.

Ítem, an usat y acostumat que qui metrà foch a[cor]dadament en la muntanya xx. sous.

Ítem, que qui metrà foch cient y sens sa [voluntat], que meta so de viafora et qui no ú farà que pa[g] la dita pena de xx. sous.

Ítem, que qui metrà foch acordadament a blat o alberch, que estgua a mercè de la senyoria y que esmenen lo blat o alberch a aquell de qui era.

Ítem, qui tirarà pedra fora dels murs de la vila, que pach xv. sous. Y ci no à de a que'ls pach, prengue xv asots en la plasa.

Ítem, qui tirarà a altre yradament p[edra] dintre de la vila el ne ferirà, pach xxx sous a la senyoria, y lo mal que lo cop aurà fet cia juijat y restituït a aquell qui lo colp aurà pres si o vol, y ci no ferirà de la dita pedra pach lx sous solament, e ci no pot pagar, prenga xxx asots en la plasa.

Ítem, an usat que tota dona que cia alcavota de filla de ningú o muller de ningú o de ninguna altra dona, que sia punida a coneguda del senyor o dels pròmens.

Ítem, que qui fa mal ne tala a altre ab bestiar ci aquell qui'l fa mal fa ni la tala pren demana penyora al malfactor, lo malfactor e lo bestiar estan en la eretat de aquell qui mal ne tala pren ci lo malfactor no la li dóna ho la li veda, si ell la vol pendre que pach v. sous a la senyoria. D'aquest capítol cia cregut cada u per sa sinpla paraula.

Ítem, que qui tolrrà forcívolment penyora a altre, pach v. sous.

Ítem, an usat y acostumat, que totom qui venén censal que tingue per lo senyor, que done lo sinquentè al senyor per lluisme, y los senyors o an ayxí acostumat tots temps de pendre: asò entén lo prior tan solament en la Figuera.

Ítem, an usat y acostumat, que los pròmens poden créyxer o minvar llurs dañys segons llur semblan[t] y llur voluntat, per cascun any, y la senyoria acostumat que'ls o fa tenir y obçervar y cridar ab lo ters que dels dits danys à la senyoria.

Ítem, que metan sag o corredor ab voluntat de la senyoria y los pròmens enfranqueyxen los de totes qüestions y de tots com sens ajen a fer al senyor.

Ítem, han usat, que, per aquesta raó, lo saig ha a fer la primera citació franca dins la vila y fora la vila y après la primera sitasió deu aver lo sag per cascuna citació fora la vila cis

diners, més en la vila ce à de fer franca tota vegada. Plau al prior ab que los pròmens troben sag o corredor que'n vulla fer ab la franquesa que li donen los pròmens, mes lo prior no afranquirà lo saig ni altre del delme.

Ítem, an usat y acostumat que ci lo batlle pren ningun ome de la vila o del terme, que deu dir al /pres/ o als amichs de aquell per quina raó lo pren. Ci nol pren per omey o per baya o per ladronici manifest, deu, lo batller, pendre fermanses del dit pres o los amichs ci li preparen y la li donen.

Usances i costums de la Baronia de Cabassers. Trasllat del S. XVII a l'Arxiu Municipal de la Figuera.

Apèndix 6

Còpia de l'acte del delmari de la Baronia de Cabassés fet lo any 1368.

Primo ítem de safrà; al dotse.

Ítem, de ciurons, guixes, pèsols, lletilles, garrofes,]...[; al dotse.

Ítem, de verema ja vermada en la vinya; a l'honse.

Ítem, de olives; a l'honse.

Ítem, de faves, fesols, sebes, alls, porros, cànem, lli et cols; a l'honse.

Ítem, del bestiar; a l'honse.

Ítem, de pollastres donen un poll per cada casa ci·n fan de aquí avant no·n donen per molts que·n crien en lo any ho 2 diners per lo poll, y asò a costa del delmer, e que·s do en tems convenie[nt] que pusque viure sens la lloca.

Ítem, de porsels al deu que puguen viure sens la mare.

Ítem, per pollí, ço és, ruch o vedell; 4 dinés.

Ítem, per mulats; 8 dinés.

Ítem, de vímens que cien bons per a]...[.

Ítem, que dels dits blats donen delme íntegrament [en pa] y en la era bo y bell, y encara del]...[y sens]...[, y sens tota minva y despesa.

Ítem, que·ls dits blat ne lleven de les eres o gra]...[que cie deumat ni·l gosen delmar sens lo plegador del delme.

Ítem, que axí mateix de les altres coses donen delme a la]...[, altrament y sens tot frau, y no gosen delmar lo dit delmer ni portar-so-no sens lo dit delmer o collidor de delme.

Ítem, ci aparre verdaderament que de les coses damunt dites se da y és acostumat de dar delme a mena part que no·ls parts de]...[que fosen tinguts de pagar a la dita menor part.

Ítem, que ci d'altres coses és acostumat de pagar delme, que d'aquells pague.

Ço és, a saber, de forment al dotse, sèguol, avena, panís, moresch, daxa, mill; al dotse.

Trasllat del segle XVII a l'Arxiu Municipal de la Figuera.

Apèndix 7

Quadre de multes (banys).

Ordinació	Multa	Import anterior	Part al Senyor	Part a la vila	Part a la llumenària	Part a l'amo	Restitució	Especial
1624								
I	no n'estableix	-	-	-	-	-	-	-
II	1 sou/dia	-	1 terç	No	No	No	Sí	-
III	5 sous	-	1 terç	No	No	No	No	Requisa
IV	3 sous	-	1 terç	No	No	2 parts	Sí	-
V	3 sous per ramat	-	1 terç	No	No	2 parts	Sí	De nit doble
VI	3 sous	1 sou	1 terç	No	No	2 parts	Sí	Multa o esmena
VII	3 sous	1 sou	1 terç	No	No	2 parts	No	-
VIII	3 sous	1 sou	1 terç	No	No	2 parts	No	Requisa
IX	5 sous	][...]	1 terç	2 parts	No	No	Sí	-
X	2 sous	1 sou	1 terç	No	No	2 parts	No	Requisa
XI	5 sous	-	1 terç	2 parts	No	No	No	-
XII	-	-	-	-	-	-	-	-
XIII	-	-	1 terç	No	No	No	No	-
XIV	-	-	-	-	-	-	-	-
XV	5 sous	-	1 terç	No	No	No	No	-
XVI	(a)	-	1 terç	No	No	No	No	Doble en cas de falsetat
XVII	-	-	-	-	-	-	-	-
XVIII	3 sous	][...]	1 terç	No	No	2 parts	No	Requisa
XIX	3 sous	-	1 terç	2 parts	No	No	No	-
XX	3 sous	][...]	1 terç	No	No	2 parts	Sí	-
XXI	-	-	-	-	-	-	-	-
XXII	5 sous	3 sous	1 terç	No	No	2 parts	Sí	Multa o esmena
XXIII	3 sous	1 sou	1 terç	No	No	2 parts	No	Requisa
XXIV	5 sous	-	1 terç	No	No	2 parts	No	Multa o esmena
XXV	2 sous	-	1 terç	No	No	2 parts	No	Multa o

								esmena
XXVI		-	1 terç	No	No	2 parts	No	-
XXVII	-	-	-	-	-	-	-	Restitució
XXVIII	10 sous	-	1 terç	No	No	2 parts	No	-
XXIX	6 diners	-	1 terç	No	2 parts	No	No	-
XXX	-	-	-	-	-	-	-	-
XXXI	-	-	-	-	-	-	-	Impost: 2 diners per faneca
XXXII	-	-	-	-	-	-	-	Multa segons peritatge
XXXIII	Import no determinat	-	1 terç	No	No	2 parts	No	
XXXIV	1 sou	-	1 terç	2 parts	No	No	No	-
XXXV	2 sous	6 diners	1 terç	2 parts	No	No	No	-
XXXVI	10 sous	3 sous	1 terç	2 parts	No	No	No	-
XXXVII	3 sous	-	1 terç	2 parts	No	No	No	-
XXXVIII	5 sous	-	1 terç	-	-	2 parts	No	De nit doble
XXXIX	1 sou	-	1 terç	No	2 parts	No	No	-
XL	3 sous	-	1 terç	2 parts	No	No	No	-
XLI	18 sous	-	1 terç	2 parts	No	No	No	-
XLII	-	-	-	-	-	-	-	-
XLIII	18 sous	-	1 terç	2 parts	-	-	-	A més, desterrament
XLIV	15 sous	-	1 terç	2 parts	No	No	No	-
XLV	1 sou	-	1 terç	2 parts	No	No	No	A més, pagar jornal
XLVI	3 sous	-	1 terç	2 parts	No	No	No	-
XLVII	7 sous	],...[	1 terç	No	No	2 parts	No	De nit doble
XLVII	14 sous	-	1 terç	No	No	2 parts	No	De nit doble
XLVIII	6 diners	-	1 terç	No	2 parts	No	No	Besar terra + multa
XLIX	1 diner/cap	-	1 terç	No	No	2 parts	Sí	-
XLIX	5 sous	3 sous	1 terç	No	No	2 parts	No	Multa o restitució
L	3 diners/cap	-	-	-	-	-	-	En cas d'agreu-jant, 1 sou
LI	7 sous	3 sous	1 terç	No	No	2 parts	No	Multa o restitució
LII	5 sous	-	1 terç	No	No	2 parts	No	Multa o restitució
LIII	3 sous	-	1 terç	No	No	2 parts	Sí	-
LIV	5 sous	-	1 terç	No	No	2 parts	No	Multa o restitució

LIV	6 diners/pi	-	1 terç	No	No	2 parts	No	Requisa
LV	-	-	-	-	-	-	-	Tarifa de retribució d'oficial
LVI	3 sous	-	1 terç	No	No	No	No	-
LVII	1 sou	-	1 terç	No	No	2 parts	No	Multa o restitució
LVIII	3 sous	-	1 terç	No	2 parts	No	No	-
LIX	5 sous	-	1 terç	No	No	2 parts	Sí	-
LX	3 sous	-	1 terç	No	No	2 parts	No	Multa o restitució
LXI		-	1 terç	No	No	2 parts	No	-
LXII	9 sous	][...[	1 terç	2 parts	No	No	No	2 sous a l'oficial
LXII	18 sous	][...[	1 terç	2 parts	No	No	No	2 sous a l'oficial
LXIII	18 sous	-	1 terç	2 parts	No	No	No	-
LXIV	5 sous	3 sous	1 terç	No	2 parts	No	No	-
LXV	-	-	-	-	-	-	-	-
LXVI	10 sous	3 sous	1 terç	No	2 parts	No	No	-
LXVI	5 sous	-	1 terç	No	2 parts	No	No	-
LXVII	3 sous	-	-	-	-	-	-	-
LXVII	10 sous	-	-	-	-	-	-	-
LXVIII	-	-	-	-	-	-	-	-
LXIX	-	-	-	-	-	-	-	Jornal a càrrec de l'infractor
LXX	10 sous	-	-	-	-	-	-	-
LXX	5 sous	-	-	-	-	-	-	-
LXX	3 sous/ estellador	-	-	-	-	-	-	-
LXXI	2 sous	1 sou	1 terç	No	2 parts	No	No	-
LXXII	-	-	-	-	-	-	-	Poder matar les gallines, i tornar-les
LXXIII	13 sous	][...[	1 terç	No	2 parts	No	No	-
LXXIV	5 sous	1 sou	1 terç	No	2 parts	No	No	-
LXXV	15 sous	][...[	1 terç	No	2 parts	No	No	-
LXXVI	-	-	-	-	-	-	-	-
LXXVII	5 sous	3 sous	1 terç	No	2 parts	No	No	-
LXXVIII	5 sous	1 sou	1 terç	No	2 parts	No	No	-
LXXIX	2 sous	-	1 terç	No	2 parts	No	No	-
LXXX	5 sous	-	-	-	-	-	-	De nit doble
1695								
I	15 sous	-	1 terç	-	-	-	No	De nit doble
II	59 sous	-	-	-	-	-	No	-
III	8 sous/ ramat	-	-	-	-	-	No	De nit doble
IV	19 sous/ ramat	-	1 terç	-	-	-	No	-

V	1 lliura de cera	-	-	-	-	-	-	Beneficiari llumenària
VI	½ lliura de cera	-	-	-	-	-	-	Benefic. llumenària
VII	½ lliura de cera	-	-	-	-	-	-	Benefic. llumenària
VII	-	-	-	-	-	-	-	En cas d'engany doble
VIII	1 lliura de cera	-	-	-	-	-	-	Benefic. llumenària
IX	9 sous	-	1 terç	No	No	2 parts	Sí	De nit doble
X	9 sous	-	1 terç	No	No	2 parts	No	-
XI	9 sous	-	-	-	-	-	No	Benefic. el perjudicat
XI	-	-	-	-	-	-	-	Multa o esmena
XII	9 sous	-	-	-	-	-	Sí	-
XII	9 sous	-	1 terç	-	-	-	No	Requisa
XIII	3 sous	-	-	-	-	-	No	Requisa
XIV	9 sous	-	1 terç	2 parts	No	No	Sí	-
XV	-	-	-	-	-	-	Sí	Matar gallines i tornar-les ¹⁹⁵
XVI	1 gallina	-	1 terç	No	No	No	No	2 parts a l'executor
XVII	5 sous	-	-	-	-	-	No	-
XVIII	5 sous	-	-	2 parts	-	-	Sí	Afegir la llenya que falti
XIX	-	-	-	-	-	-	-	Responabilitat subsidiària
XX	-	-	-	-	-	-	-	-
XXI	-	-	-	-	-	-	-	-
XXII	9 sous	-	-	-	-	-	Sí	-
XXIII	9 sous	-	1 terç	No	No	2 parts	No	-
XXIV	3 sous	-	1 terç	2 parts	No	No	No	-
XXV	9 sous	-	1 terç	No	No	2 parts	Sí	-

¹⁹⁵ El perjudicat es pot quedar les gallines que hagi mort en cas que no li sigui restituït el mal que els animals li hauran fet per part del seu propietari.

FONTS I BIBLIOGRAFIA

Arxiu Capitular de Tortosa.

Arxiu Històric de Tarragona.

Arxiu Municipal de la Figuera.

Arxiu Parroquial de Cabassers .

Arxiu Particular de Josep Ardèvol, La Bisbal de Falset.

ALCOVER, Antoni Maria i MOLL, Francesc de B.: *Diccionari català-valencià-balear*, Palma de Mallorca 1978, 10 vols.

BIETE FARRÉ, Vicenç: *Cabacés, documents i escrits*, Ajuntament de Cabassers 1985.

BIETE FARRÉ, Vicenç: *Cabacés, un poble al peu de Montsant*, Ajuntament de Cabassers 1991.

BLADÉ I DESUMVILA, Artur: *El castell de Miravet*, Episodis de la Història, ed. Dalmau, Barcelona 1994.

CARRERAS I CANDI, Francesc: "Ordinacions urbanes de bon govern a Catalunya (segles XIII a XVII)", dintre de *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, núm. 83, abril-setembre 1924, vol. 11, pàgs. 292-334.

CAMPS I CLEMENTE, Manuel, i CAMPS I SURROCA, Manuel: *La pesta del segle XV a Catalunya*, Edicions de la Universitat de Lleida i Ajuntament d'Alcarràs, 1998.

CHEJNE, Anwar G.: *Historia de España Musulmana*, Cátedra, Madrid 1999.

CIERVA, Ricardo de la; *Historia Militar de España*, Planeta, Madrid 1984, 9 vols. Vols. 1, 2 i 3.

COMPANYS I FARRERONS, Isabel i PIQUÉ I PARDO, Jordi: *Catàleg de les cartes reials i dels lloctinents generals (1321-1734)*, Publicacions de l'Ajuntament de Tarragona, Tarragona 1999.

ESCARTÍN, Eduard: "El Decret de Nova Planta", dintre de *Documents jurídics de la història de Catalunya*, Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia, Barcelona 1991, pàgs. 229-236.

FABRA, Pompeu: *Diccionari General de la Llengua Catalana*, Edhasa, Barcelona 1981.

FERRO, Víctor: *El dret públic català. Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, Eumo Editorial, Barcelona 1993.

FONT RIUS, Josep Maria: "Ordinacions locals en terres del Baix Llobregat i Penedès", dintre de *Estudios históricos y documentos de los archivos de protocolos*, vol. V, Miscelània en honor de Josep Maria Madurell i Marimon, Col·legi Notarial de Barcelona, Barcelona 1977, pàgs. 75-101.

FONT RIUS, Josep Maria: *Cartas de población y franquicia de Cataluña. Estudio. Apéndice al vol. I.*, volum II, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Instituto de Geografía, Etnología e Historia, Madrid-Barcelona 1983.

GACETA DE MADRID, núm. 277, de 004/10/1877, any CCXVI, tom IV.

IGLÉSIES, Josep: *El fogatge de 1497. Estudi i transcripció*, vol. I, Fundació Salvador Vives i Casajuana, Barcelona 1991.

IGLÉSIES, Josep (pòstum), a cura de Gaspar Feliu: "El fogatge de 1515", dintre del *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, núm. IX, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona 1998, pàgs. 23-85.

IGLÉSIES, Josep: *El fogatge de 1553. Estudi i transcripció*, vol. I, Fundació Salvador Vives i Casajuana, Barcelona 1979.

IGLÉSIES, Josep: *El fogatge de 1553. Estudi i transcripció*, vol. II, Fundació Salvador Vives i Casajuana, Barcelona 1981.

IGLÉSIES, Josep: *Estadístiques de població de Catalunya el primer vicenni del segle XVIII*, 3 volums, Fundació Salvador Vives i Casajuana, Barcelona 1974.

IGLÉSIES, Josep: *El cens del comte de Floridablanca, 1787*, vol. I, Fundació Salvador Vives i Casajuana, Barcelona 1969.

ROVIRA I VIRGILI, Antoni: *Història Nacional de Catalunya*, ed. Pàtria, Barcelona 1926, volum IV.

SABATÉ I ALENTORN, Jaume: *Recull històric del Lloar i el seu entorn*, Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, Diputació de Tarragona, Tarragona 1994.

SERRANO DAURA, Josep: *La Torre de l'Espanyol (Ribera d'Ebre). Història, règim senyorial i aspectes del seu antic dret local, en particular les Costums, del 1517*, Diputació de Tarragona, Tarragona 1997.

UDINA MARTORELL, Federico (ed.): *El "Llibre Blanch" de Santas Creus*, CSIC, Escuela de Estudios Medievales, Barcelona 1947.

VIRGILI, Antoni: *Diplomatari de la catedral de Tortosa (1062-1193)*, Fundació Noguera, Barcelona 1997.

ÍNDEXS

ÍNDIX DE CAPÍTOLS

Ordinacions de 1624

Introducció

- I. Tota eretat que afronte ap camí.
- II. Qui se'n menarà ca ni gosa.
- III. Qui tallarà verga al riu.
- IV. Qui desfarà paret.
- V. Tot bestiar menut.
- VI. Tot pollí o vedell.
- VII. *Qui rebuscallarà fruita.*
- VIII. Qui collirà aglans.
- IX. Qui mudarà camí.
- X. Qui matarà gallines.
- XI. Que no puguen crear procurador.
- XII. Que la vila aje de anar en osta.
- XIII. Qui mal pendrà se clame.
- XIV. Tota tala que no's trobarà.
- XV. Tot ome que veurà ca rabiós.
- XVI. Qui's clamarà de tala com no deu.
- XVII. Qui aurà de anar per qüestió.
- XVIII. Qui cremarà bosh.
- XIX. Qui comprarà ninguna manera de casa ni volateria.
- XX. Qui metrà bestiar en lloc enbardisat.
- XXI. Que puguen tenir arnes.
- XXII. Tot bestiar gros o xich.
- XXIII. Que no puguen pendre llenia.
- XXIV. Que no puguen girar les aigües.
- XXV. Llaurant prop de vinia.
- XXVI. Que tot bestiar esbarat.

- XXVII. Que puguen pasar garbes.
- XXVIII. Qui tallarà eura.
- XXIX. Qui jugarà diumenjes o festes.
- XXX. Qui matarà ginets o fagines.
- XXXI. Qui vindrà a moldre olives.
- XXXII. Tot ca que mal fase.
- XXXIII. Qui-s clamarà de pastor.
- XXXIV. Que an de ser a les profesons.
- XXXV. Qui en consell dirà paraula mala.
- XXXVI. Qui tindrà ofisi de vila.
- XXXVII. Qui matarà recorts.
- XXXVIII. Qui entrarà ap ort clos.
- XXXIX. Quant algun camí veinal.
- XL. Qui enbardisarà camí.
- XLI. Que no puguen veremar.
- XLII. Que sent pastor no puga acusar.
- XLIII. Qui obrirà porta ni portella.
- XLIV. Qui dirà paraula injuriosa.
- XLV. Qui serà elegit per la vila.
- XLVI. Si manarà plegar cartells.
- XLVII. Qui menjarà raïms ni altra fruita.
- XLVIII. Los qui juren de Déu.
- XLIX. Tot bestiar menut o gros.
- L. Tot bestiar o bèstia grossa.
- LI. Qualsevol bèstia grossa.
- LII. Que no puguen tallar arbres.
- LIII. Que ningú no se'n pot portar llenia.
- LIV. Que no-s pot tallar pi vert.
- LV. Si lo senyor batlle assignarà pròmens.
- LVI. Que no poden vendre pa ni vi.
- LVII. Qui tindrà baquó.

- LVIII. Que no puguen ensellar bèsties.
- LIX. Qui regoneixerà llàseres.
- LX. Qui trobarà bèstia en sò(l) del seu.
- LXI. Si aviaran les bèsties asoltes de nit.
- LXII. Pastó que·s negarà lo nom.
- LXIII. Si la vila fa algun arendament.
- LXIV. Lo regar en dia de reg.
- LXV. *Del moliner.*
- LXVI. *Que el regar comenci dissabte.*
- LXVII. *Que tanquin els estelladors.*
- LXVIII. *Que no puguin pescar ni caçar els diumenges.*
- LXIX. *Que hagin de netejar la sèquia.*
- LXX. *Que no prenguin l'aigua el dia de regar.*
- LXXI. *Que no seguin al fossar.*
- LXXII. *Que puguin matar les gallines que entren al sembrat.*
- LXXIII. *Que mostrin els llibres de la vila.*
- LXXIV. *Que no llencin aigua ni bruteses al carrer.*
- LXXV. *Qualsevol dia que pastaran.*
- LXXVI. *Que la devesa comenci.*
- LXXVII. *Quan netegin la sèquia.*
- LXXVIII. *Que no rentin bugada al riu.*
- LXXIX. *Qui farà camí pel comú.*
- Cloenda*
- LXXX. *Qui entrarà a l'horta.*

Ordinacions de 1695.

Introducció

- I. *Qui tocarà palla d'altri.*
- II. *Qui encetarà un paller.*
- III. *Els ramats que entraran a la devesa.*
- IV. *Els ramats que entraran a les plantades.*

- V. *Qui jugarà a jocs.*
- VI. *Qui farà herba al fossar.*
- VII. *Que hagin d'assistir a les processons.*
- VIII. *Que hagin d'assistir als funerals.*
- IX. *Qui desfarà paret o espona.*
- X. *El bestiar que entrarà en rastoll.*
- XI. *Tot pollí o vedell.*
- XII. *Qui entrarà en heretat d'altri.*
- XIII. *Qui collirà glans.*
- XIV. *Qui mudarà camí.*
- XV. *Que puguin matar gallines.*
- XVI. *Qualsevol dona.*
- XVII. *Qui rentarà bugada al riu.*
- XVIII. *Qui hagi d'allenyar el forn de pa.*
- XIX. *Qualsevol tala o dany.*
- XX. *Qui haurà de clamar.*
- XXI. *Qui tindrà qüestió.*
- XXII. *Si es crema algun bosc.*
- XXIII. *Que ningú no cremi barraca.*
- XXIV. *Qui matarà volateria.*
- XXV. *Qui desfarà bardissa.*

ÍNDIX TOPONOMÀSTIC

- ASCÓ: Annexos 3, 4, 6 a 10, 12 a 15, 17 i 18.
- BARONIA DE CABASÉS; ord. 1624, cloenda.
- Biorca, Juseph; Annex 2.
- BISBAL; ord. 1624, introducció; ord. 1695 cap. VIII, Annexos núm. 1 a 18.
- CABASÉS; ord. 1624, introducció.
- CASA DE LA VILA; ord. 1695, introducció.
- Escoda, Juseph; Annex 1.
- FORN; ord. 1624 cap. LXXV; ord. 1695 cap. XVIII.
- FOSSAR; ord. 1624 cap. LXXI; ord. 1695 cap. VI.
- Grabiell, Juan de; regidor, Annex 15.
- GRANADELLA, església de la; Annexos 1 i 2.
- Jordà, Ignacio; Annexos 3, 4, 6 a 18.
- Juan, Miquel; regidor, Annex 14
- Macip, Jaume; regidor menor, Annexos 5 i 6.
- Macip de Andreu, Jaume; regidor, Annexos 9 i 13.
- Macip de Ramon, Francisco; regidor, Annexos 9 i 16.
- Macip del Forn, Juseph; regidor, Annexos 1, 12 i 17.
- Masip, [...]; jurat, ord. 1624, introducció.
- Masip, Jaume; conseller?, ord. 1624, introducció.
- Masip, Josef; conseller?, ord. 1624, introducció.
- Masip, Masià; Annexos 13 i 16
- MOLÍ; ord. 1624 cap. LXIV.
- Navàs, Francisco; vicari de la Bisbal, Annexos 2, 3, 10 i 18.
- PALANCA del riu; ord. 1695 cap. XVII.
- Pardell, Manuel; regidor, Annexos 1, 12 i 16.
- PAS del riu; ord. 1624 cap. LXXVIII.
- Perche, Jaume del; regidor, Annexos 11 i 15.
- Portal, Jusep del; regidor, Annex 11.

Ramon, Francisquo; regidor, Annex 13.

Rebull, Francisco; regidor, Annexos 10 i 17.

Revull, Pere; conseller?, ord. 1624, introducció.

Sas, Miquel; Annexos 11 i 14.

Sas, Miquel; regidor, Annexos 5, 6, 10 i 14.

Sas, Miquel; minyó, Annex 17.

SÈQUIA del comú; ord. 1624 cap. LXXVII.

SUNYÉ, Juseph; Annex 1.

Vidal, Miquel Joan; batlle general de la Baronia de Cabassers, ord. 1624, cloenda.

[...], Monserat; conseller?, ord. 1624, introducció.

ÍNDIX DE MATÈRIES

Abelles: 1624 XXI

Acusador: 1624 XVI

Acusar: 1624 XLII, LXII, LXXIX

Aigua: 1624 XXIV, LXIV, LXV, LXVI, LXVII, LXXII, LXXIV

Alberg: 1624 XII

Altar major: 1624 LVIII, LXXIII; 1695 V

Alzina: 1695 XIII

Amo: 1624 II, IV, V, VI, VII, VIII, X, XVIII, XX, XXI, XXII, XXIII, XXIV, XXV, XXVIII, XXXII, XXXIII, XXXVIII, XLVII, XLIX, LI, LII, LIII, LIV, LIX, LX, LXI, LXII; 1695 IX, X, XI, XII, XV, XXII, XXIII, XXV

Arbre: 1624 LI, LII; 1695 IV

Arnes: 1624 XXI

Arrendament: 1624 LXIII; 1695 XXIII

Assemblea: 1624 XII

Bacó: 1624 LVII

Bardissa: 1624 XX; 1695 XXV

Barraca: 1695 XXIII

Barraquers: 1695 XXIII

Batlle: 1624 LV

Batlle general de la Baronia: 1624 cloenda

Bestiar: 1624 V, L, LI, LX, LXI, LXII, LXXI; 1695 VI, X, XIX, XXV

Bèsties (de càrrega o montura): 1624 LVIII

Bordó: 1624 XXIV

Bosc: 1624 XVIII; 1695 XXII, XXIII

Bruteses: 1624 LXXIV, LXXVIII

Bugada: 1624 LXXI, LXXVIII; 1695 VI, XVII

Ca: 1624 II, XV, XXXII

Caça: 1624: XIX, XXX, LIX, LXVIII; 1695 XXIII, XXIV

Camí: 1624 I, XXI, XLVII, LIII; 1695 XIV

Camisa: 1695 XVI
Cantes: 1624 LVI
Caps de casa: 1624 Intro., XXXIV, LXXII; 1695 VII, VIII
Cargols: 1624 LXXX; 1695 IX
Càrrega: 1624 LVIII
Carrer: 1624 LXXIV
Casa; 1695 XVI
Casa de la vila: 1695 intro.
Casada: 1695 XVI
Cartell: 1624 XLVI
Cartes: 1624 I
Casa: 1624 XXXII
Cavalcada: 1624 XII
Cera: 1624 XXIX; 1695 V, VI, VII, VIII
Cèrvols: 1624 XXX
Clamar: 1624 XIII, XVI, XXXIII; 1695 XX
Clamater: 1624 XXXIII
Collita: 1624 V, VIII, L; 1695 IV
Comú: 1624 LXXVII, LXXIX
Conills: 1624 IV
Consell: 1624 XXXV, LXIII; 1695 intro.
Conseller: 1624 LXII; 1695 XVIII
Contrada: 1624 XXXIX
Corral: 1624 LII
Cort: 1624 XI
Cortans: 1624 LVI
Cova: 1624 LII
Creumar: 1695 XXIII
Cultivat: 1695 XIII
Devesa: 1624 XLII, LXI, LXII, LXXVI, 1695 III
Dona: 1695 VIII, XVI, XVII

Eixam: 1624 XXI
Enderrocada: 1624 XXXIX
Ensellar: 1624 LVIII
Ensulsida: 1624 XXXIX
Escriptures: 1624 LXXIII
Esmenar: 1624 V, VI, XXII, XXIV, XXV, XXVIII, XLVII, XLIX, LI, LII, LIII LIV, LVII,
LX; 1695 X, XI
Espigolar: 1695 XII
Espona: *vegeu Paret*
Estelladors: 1624 LXVII, LXX
Fadrina: 1695 XVI
Fagines: 1624 XXX
Falta: 1695 XVIII
Faneca: 1624 XXXI
Feina: 1624 LVIII
Festa: 1624 XXIX, LVIII, LXVIII; 1695 V
Figuera: 1624: L
Finestres: 1624 LXXIV
Fira: 1624 LVIII
Foragitar de la vila: 1624 XLIII
Foraster: 1624 XXXI, XLVII
Forn: 1624 LXXV; 1695 XVIII
Fossar: 1624 LXXI; 1695 VI
Fruita: 1624 VII, XLVII; 1695 XII
Funeral: 1695 VIII
Fusta: 1624 XVIII, XXIII, XXVII, LIV; 1695 XXII
Gallines: 1624 X LXXII; 1695 XV
Garbes: 1624 V, XXVII; 1695 X
Garriga: 1624 XVIII, LII
Ginets: 1624 XXX
Glans: 1624 VIII; 1695 XIII

Guàrdia: 1624 XLV
Guaret: 1624 V; 1695 X
Herba: 1624 LXXI; 1695 VI
Heretat: 1624 I, XXI, XLVII, LIII; 1695 XII, XIX, XX, XXI
Heura: 1624 XXVIII
Hort: 1624 XXXVIII, LXI, LXVI, LXIX, LXX, LXXX; 1695 IX
Hortalisses: 1624 XLVII
Host: 1624 XII
Joc: 1695 V
Jurament: 1624 XXIX, XXXVII, XLVIII, LI, LXIII, LXXV; 1695 XVIII
Jurar: 1624 XXXIII, XLVIII
Jurats: 1624 Intro., XIX, XXXIV, XXXV, XXXVI, XXXVII, XLIV, XLV, XLVI, XLVIII, LVIII, LXII, LXXIII, LXXIV, LXXV, LXXIX; 1695 VII, XVI, XVIII, XXIV
Justícia: 1624 XXI
Llàceres: *vegeu Parany*
Llaurar: 1624 XXV
Lledànies: 1624 XXXIV; 1695 VII
Llenya: 1624 XVIII, XXIII, LIII; 1695 XVIII, XXII
Llibres: 1624 LXXIII
Llogar: 1624 XLV, LXIX
Llops: 1624 XXX
Llumenària: 1624 XXIX, XXXIX, XLVIII, LVIII, LXIV, LXVI, LXXI, LXXIII, LXXIV, LXXV, LXXVIII, LXXIX; 1695 V, VI, VII, VIII
Mallol: 1624 XLIX
Marit: 1624 XXXIV
Matar: 1624 X, XXX, XXXII, XXXVII, LXXII; 1695 XV, XXIV
Missa: 1624 XXIX, LXVIII; 1695 V
Moldre: 1624 XXXI
Molí: 1624 LXIV
Moliner: 1624 LXIV, LXV
Mort: 1624 XLIII; 1695 VIII

Mostassaf: 1624 XLIV, LXXIV; 1695 XVI
Muller: 1624 XXXIV
Nit: 1624 V, XXXVIII, XLVII, LXI, LXXX; 1695 I, III, IX
Nom: 1624 LXII
Nous: 1695 XII
Ofici de vila: 1624 XXXVI
Oli: 1624 LVI
Olives: 1624 XXXI
Ombra: 1624 LIV
Ovelles: 1624 XXX
Pa: 1624 LVI; 1695 XVIII
Palla: 1695 I
Paller: 1695 II
Paneres: 1624 III
Panisser (?): 1624 III
Parada: 1695 XXIII
Parals: 1624 XLIX
Paranys: 1624 LIX
Paraó: *vegeu Paranys*
Paraula mala: 1624: XXXV, XLIV
Parell (de bous o rella): 1624 XXV
Paret: 1624 IV; 1695 IX
Partida: 1624 XXVI
Pastar: 1624 LXXV
Pastor: 1624 XXXIII, XLII, LI, LXII
Pasturar: 1624 LXXI
Percurat: 1624 VIII, XXI, LII; 1695 XIII
Pescar: 1624 LXVIII
Pi: 1624 LIV
Pinar: 1695 XXIII
Plantada: 1624 LI; 1695 IV

Pollí: 1624 VI; 1695 XI
 Polls: 1624 X; 1695 XV
 Porta: 1624 XLIII
 Processons: 1624 XXXIV; 1695 VII
 Procurador: 1624 XI
 Prohoms: 1624 XII, XXXII, LV; 1695 XIX, XXI
 Qüèsties: 1624 XLIV
 Qüestió: 1624 XVII, LV; 1695 XXI
 Raïm: 1624 VII, XLVII; 1695 XII
 Ramat: 1624 V, X; 1695 III, IV; 1695 XV
 Rasa: 1624 XXIV
 Rastoll: 1624 V; 1695 X, XII
 Rebuscallar: 1695 XII
 Recapte: 1624 LXXV
 Recorts: 1624 XXXVII
 Regar: 1624 LXIV, LXVI, LXVII, LXX
 Restituir: *vegeu Esmenar*
 Riu: 1624 III, XXIII, LXVI, LXX, LXXVI, LXXVIII; 1695 III, XVII
 Roba: 1624 XLIII; 1695 VI
 Rosari: 1695 V
 Roure: 1624 VIII, LII; 1695 XIII
 Sagristans: 1624 XXIX
 Segar: 1624 LXII
 Sembrat: 1624 LXXII
 Senyor: 1624 II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X, XI, XIII, XV, XVI, XVIII, XIX, XX, XXII, XXIII, XXIV, XXV, XXVI, XXVIII, XXIX, XXXIII, XXXIV, XXXV, XXXVI, XXXVII, XXXVIII, XXXIX, XL, XLI, XLIII, XLIV, XLVI, XLVII, XLIX, LI, LII, LIII, LIV, LVI, LVII, LVIII, LIX, LX, LXI, LXIII, LXIII, LXIV, LXVI, LXXI, LXXIII, LXXIV, LXXV, LXXVIII, LXXIX; 1695 IV, V, IX, X, XII, XIV, XVI, XXIII, XXIV, XXV
 Sèquia: 1624 LXV, LXVI, LXIX, LXXVII

Sòl: 1624 I, X, XXI, XXIII, XXVIII, LIV, LIX, LX, LXXX; 1695 XV, XX
Sometent: 1624 XV
Tala: 1624 XIV, XX, XXII, XXVI, XXXVIII, XLIX; 1695 XIX, XX, XXI
Tall de vila: 1624: XLIV
Taverner: 1624 LVI
Terme: 1624 XI, XXVI, XXX, XXXIX; 1695 VII
Terratiments: 1624 XXXIX
Testimonis: 1624 I
Teulades: 1624 LXXIV
Tords: 1695 XXIII
Tros: 1624 XXIV
Vedell: 1624 VI
Vendre: 1624 LVI
Verema: 1624 XXVII, XLI
Verga: 1624 III
Vespres: 1695 V
Vi: 1624 XLI, LVI
Vila: 1624 III, IX, XI, XII, XIX, XXXI, XXXIV, XXXV, XXXVI, XXXVII, XL, XLI, XLIII, XLIV, XLV, XLVI, XLVII, LV, LVIII, LXIII, LXXIII, LXXVI; 1695 VII, VIII, XIV, XVIII, XXIV
Vinya: 1624 XXV
Volateria: 1624 XIX; 1695 XXIV
Votació: 1624 LXIII